

Eina nuo 1889 m. Rugpjūtis—rugsėjis 1920 m. Nr. 8-9.

V A R P A S

Politikos, mokslo ir kultūros mėnesinis laikraštis.

Kaina metams—48 auks., pusei metų—24 auks., trims mėn.—12 auks., Atskiras numeris—5 auks. Amerikoje: met.—3 dol., pusei metų—1½ dol.

Redakcijos ir administracijos adresas: Kaunas, Laisvės Aleja 60.

Petras Leonas.

Teisė—istorijos gyvenimo kurinys.

(Ivedamoji paskaita Aukštuosiuose Mokslo kursuose).

Kiekvienas mūsų yra skaitęs knygą vardu «Robinsonas Kruzoe», arba bent iš kitų pasakojimų susipažinęs su jos turiniu. Robinsonas Kruzoe, jūros bangų išmestas ant negyvenamos jūrų salos, gyvena vienas sau. Jisai ima sau maistui, ką randa tinkamo saloje, stato sau gyvenamąją trobelę iš tos medžiagos, kurią pajėgia tam tikslui pritaikinti, taiso sau patalinę tokią, kokią sugeba minkštesne padaryti iš esamųjų saloje daiktų ir t. t. Jo gyvenimas bėga taip, kad nėra progos kilti minčiai, abejonei apie tai, ar jis turi teisės vieną ar kitą daiktą,—augalų, vaisių,—pasiimti ir juo pasinaudoti, vieną ar kitą darbą padaryti. Jo pasielgimas priklauso vien tik nuo gamtos ir jo paties jėgų, nuo to, ar jis gali (prasmėje—pajėgia) padaryti tai, ką nori padaryti.

Talentingo autoriaus aprašymas, kaip Robinsonas Kruzoe pats vienas rūpino sau visus reikalus, labai naudingas jaunimo savarankiškumo jausmui auklėti, bet jis visai neatitinka tikram žmonių gyvenimui. Žmonės, apskritai imant, gyvena ne po vieną, bet grupėmis, kuopomis. Žmogus vienas sau yra persilpnas tam, kad galėtų tarp nepalankių gamtos aplinkybių aptikrinti savo gyvybę. Pačiose pirmose gyvenimo dienose jisai net silpnesnis šiuo atžvilgiu už kitus gyvulius. Kumeliukas, veršiukas, arba viščiukas, kai tik atsiranda, tuoj pats pajėgia atsistoti ant kojų, pats pasieško sau maisto,—pirmuoju du—pas savo motinas pieno, trečiasis—žemėje lesalo. Kitą padėtyje esti užgimęs kūdikis: be kito žmogaus pagalbos jis tuoj žūtų. Tokia pat sunki žmogaus padėtis ir toliau begyvenant, beaugant. Užaugęs žmogus vienas sau taip pat persilpnas kovai dėl būvio. Tuo mes kasdien įsitikiname. O juos toliau grįšime į praeitį, juos senesnius laikus užgriebsime savo mintimis, tuos laikus, kuomet žmonės maža temokėjo apveikti gamtos jėgas, juos silpnesnius mes juos rasime kovai dėl būvio. Juo didesnis bus tuomet reikalas jiems gyventi grupėmis, kuopomis.

Būfinai kovai su baisiais priešistorinės epokos žvėrimis žmogus rado sau pagalbos tokiuose pat asmenyse, kaip pats, jų kuopose. Ir daug radi- nių, kurie priklauso priešistoriniams laikams, rodo, kad tų laikų žmonių kuopomis, bendruomenėmis gyventa. Kuopoje begyvenant vieno asmens reikalas susiduria su kito tokiu pat reikalu, vieno noras ir valia aprūpinti savo reikalą paliečia kito norą ir valią rūpinti jo tokį pat reikalą. Viena žmonių kuopa bemedžiiodama susitinka su kita, kuri taip pat nori ten pat medžioti. Iš to kyla ginčas, nesusipratimas, kova ir jų tam tikri vaisiai, jų išsprendimas. Atsiranda reikalo apspręsti, kur kam kas galima (leista) daryti, kur kam kas negalima, atsižvelgiant ne į jo jėgas, bet į kitų intere- sus. Kalbame—tai teisėta, tai neteisėta padaryta, tai dora, tai nepadoru. Viso žmonių lavinimosi pamatas tai visuomenė; savo gyvenimo tikslo žmogus pasiekia tik visuomenėje gyvendamas. Visuomenėje žmonėms begyvenant gema doros ir teisės sąvoka. Dabar mes nuo mažens taip priprantame prie doros ir teisės sąvokų, kad mums rodomi doros ir teisės paliepiamai tokie pat visumet buvę ir būsią, kaip kad mes dabar patiriame juos esant.

Pažiūrėkime, ar tikrai taip. Kultūros istorijos, taip pat ir teisės istorijos tyrinėtojų surinkta ligi šių laikų užtenkamai faktų, kurie duoda mums me- džiagos istorinių laikų įvairių periodų dorai ir teisei apibūdinti bendrais ruožais.

Siekdami ankstyviausius laikus, kuriems rasta šiokių tokių žymių, mes randame žmones kuopomis, komunomis begyvenant, bendrai savo reikalus rūpinant, bendrai turtą bevaldant. Senų seniausiai žmonės maitino save medžioklės, žuvininkystės gaviniais, augalų vaisiais ir šaknimis. Tuomet susi- jungimas darbu buvo nepastovus, pripuolamas, todėl ir grupių bendras gyvenimas buvo gana palaidas. Laikams bėgant, žmogui pasiseka prijun- kinti prie savęs gyvuliai, padaryti juos naminiais. Užsiima gyvulių augi- nimu ir ganymu, kad turėtų pastovesnį savo gyvybės aptikrinimą. Bet ir gyvulių auginimas ne visai aptikrina žmogui maistą ir išlaikymą. Ilgien- laikams bebėgant, imasi žmogus žemelę kasinėti, ją dirbti. Ji pastovi ir dėkinga. Jei kas ją myli, gerbia, kultūrina, išdirba, tai tam ir ji gausingai atsilygina, taip kad ir žmogui ir jo laikomiems gyvuliams esti užtikrintas maistas. Žemdirbystės ir gamtos vaisiai įvairūs. Iš to pareina mainai ir pre- kyba. Žmogaus darbas gamtos ir žemdirbystės vaisius pritaiko prie savo reikalų, perdirbdamas juos ir duodamas jiems kitokią formą. O tam per- dirbimui išlavinti pasiseka pasikinkyti gamtos jėgos: garas, paskiau elektra. Tokiu būdu plečiasi ir didinasi pramonė. Ateina pramonės bei prekybos klestėjimo laikai. Žmogaus gyvenimo didžiausias rūpesnis-tai gyvybės aptikrinimas. O gyvybė aptikrinama tam tikrais materialiniais daiktais. Tuos daiktus lengviau pagaminti žmonėms gyvenant ir dirbant bendrai. Bet bendrai gyvenant ir dirbant įvyksta reikalų, norų ir valių susidūrimas, pasi- priešinimas. Iš to gema teisė. Kadangi žmonių ūkis įvairiais laikais ir įvai- riose vietose nevienodas, tai iš anksto galime pasakyti, kad ir teisės turinys labai įvairuoja.

Pažiūrėkime, ar taip?

Pirmiausia imkime šeimą, nes ji dabar tai artimiausioji ir pastoviausioji žmonių bendrojo gyvenimo forma, būtent vyro su moterim susituokimas ir savitarpio santykiai, ir tėvų su vaikais santykiai.

Kuomet žmonės gyveno nepastoviomis grupėmis, komunomis, kuomet maisto gaminimas buvo nepastovus ir tik netikėto laimingo pasisekimo medžioklėje ar žuvininkystėje buvo rezultatas, — tuokart vyro ir moters lytinis susijungimas taip pat buvo pripuolamas. Vaikai nepažindavo savo tikro tėvo, o pažindavo tik motiną dėl to, kad šitoji gamtos įstatymu savo krūtimi vaiką penėdavo, auklėdavo ir globodavo. Tuomet turėjo būti motinos valdžia vaikams, ir mes randame jos žymių, mes turime teisės būdą, vadinamą motinos teisę (matriarchatas, Mutterrecht). Čia motina šeimos galva, o tėvas stovi šalyje. Tokios šeimos žymės ir dabar esančios pas irokezus ir k. Kad seniau moterų sugyvenimas su vyrais buvo pripuolamas, tai patikrina ir šitoks atsitikimas: ir dabar yra vietų, kur mergina, turinti vaikų, greičiau išteka, negu mergina, dar apsaugojus savo lyties garbę. Tai patvirtina kai kur esąs paprotys, kad šeimininkas pavaišina svečius savo moterimis.

Vėlesniuose laikuose, maisto pagaminimui tapus tikresniam, moteris buvo pagrobiana. Pagrobimo rezultatas — tai moters pasisavinimas. Vyras tampa šeimos galva, patriarchy. Kadangi pagrobti moterį buvo pavojinga, tai vėliau pagrobimas buvo pakeistas pirkimu. Tačiau ilgus laikus jau perkant moteris dar buvo simuliuojamas pagrobimas. Pačios pirkimas ir dabar plačiai vyknamas rytuose, muzulmonų visuomenėse. Ten tėvai dažnai dar sūnui mažam esant, pradeda mokėti «kalim'a» už būsimąją jo pačią, kuri tai pat dar mažiukė.

Neturtingas vyras daug metų savo uždarbio likučiais moka už būsimąją pačią sutartą kalim'ą ir tuokart gauna ją sau, kuomet užbaigia mokėti.

Kadangi pati pasigrobiana, arba nusiperkama, tai pačių galima turėti kelias, kiek pajėgia išmaitinti. Užtat ten pati, beveik kaip daiktas, yra pilnoje vyro - pirkėjo nuosavybėje. Bet dauguma žmonių neturi išteklių daugiau pačių kaip vieną išmaitinti. To rezultatas — vienpatybė. Vienpatybėje moters ir vaikų juridinė padėtis labai įvairi einant įvairiais laikais ir šalimis. Gana sulyginti Rymo teisė manus mariti ir patria potestas su šių laikų vyro su pačia, tėvų su vaikais santykius. Ir šiais laikais pačioje Europoje moters padėtis nevienokia. Prancūzijoje — taip pat Lietuvoje už Nemuno — pati yra vyro juridinėje globoje, Anglijoje arba Rusijoje, taip pat Lietuvoje — tos globos nėra. Taigi susirinkimo ir šeimos padėties didelis įvairumas.

Dabar mes suprantame susituokimo pamatą kaip laisvo pasirinkimo ideją, savitarpio pagarbos ir palinkimo jausmą, meilę. Bet kaip kiekvienas civilizacijos dėsnis, taip ir šitasai savo šaknimis siekia nuožmių priešistorinių laikų ir papročių tamsumą.

Nuosavybės teisė. Yra pažiūra, pagal kurią nuosavybė esanti žmogui įgimta, kaip gyvybė, kad ji esanti antroji žmogaus prigimtis. Tokia pažiūra yra klaidinga. Darbo normalinis rezultatas — yra tas, kad kas darbu įgyta, tai priklauso tam, kas dirbo, yra jo nuosavybė. Nuosavybė įvyko tik per užvaldymą, t. y. per darbą, per fizinę jėgą. Koks darbo būdas, toks ir nuosavybės būdas. Kuomet buvo bendros, niekam atskirai nepriklausomos, moterys, tuomet ir turtas buvo bendras. Socialinio gyvenimo pradžia — tai komunizmas. Jei kas vienas sau pasigamino kokį daiktą, tad jis priklausė gamintojui. Kadangi daikto

pagaminimas buvo labai sunkus, tai darbo rezultatas — daiktas buvo labai branginamas. Ir mes žinome, kad žemos kultūros žmonės labiau brangina daiktą, negu žmogaus gyvybę.

Ganiklių ūkio laikotarpyje žemė buvo bendrai gyventojų valdoma, bet žmonės jau pasiskirstę buvo į gimines, tautas. Iš žydų istorijos mes žinome Abraomo su Lotu atsiskyrimą. Vienas kitam buvo pasakę: «Tu varykis su savo kaimine kairėn, o aš varysiu dešinėn». Kuomet žmonės pereina prie žemės dirbimo, tai žemė tampa bendruomenių, paskiau šeimynų, pagaliau atskirų asmenų nuosavybe. Bendras žemės valdymas dar ir dabar yra įvairiose pasaulio vietose: Rusijoje, Serbijoje ir k. Miškai ir ganyklos bendrai valdomi Šveicarijoje. Lietuvoje ganyklos daug kur yra bendra kaimo nuosavybė, kai kur dar ir dvarininkai turi bendro ganyklų valdymo teisės.

Kadangi daikto pagaminimas civilizacijos pradžioje labai labai sunkus, tai ir darbo rezultatas labai branginamas. Ryme skolininkas galėjo būti sukapotas ir išdalintas tarp kreditorių, jei jis negalėdavo atlyginti skolų; o jei būdavo vienam skolingas, tai tasai galėdavo skolininką vergijon perduoti, arba savo vergu paversti. Išlaikymas žmogaus taip sunkus, kad jam negalint dirbti dėl senatvės buvo nužudomas. Ne tik daiktai yra nuosavybės teisės objektai, bet ir žmonės — vergai. Ir dešimtyje Dievo prisakymų mes turime uždraudimą geisti svetimo tarno arba tarnaitės, t. y. vergo arba vergės, kaip svetimos nuosavybės.

Palaikų paveldėjimo teisė. Seniau negalėjo būti šitos teisės ypač delto, kad nuosavybės teisės nebuvo, o paskiau delto, kad nuosavius, brangiausius daiktus sudėdavo į kapa, arba sudegindavo kartu su savininko kūnu.

Paveldėjimo teisė priklauso pirmiausia šeimynai, o jau paskiau atskiriems jos nariams, o dar paskiau — tolimesniems giminiečiams.

Asmens laisvė. Yra teorija, kad žmogus savo prigimtimi esąs laisvas asmuo, kad jis esąs laisvas ir galįs savim valdyti. Ir tik bendro gyvenimo su kitais reikalu jo laisvė esanti aprėžiama. Šita teorija yra klaidinga. — Pirmuose žmonijos gyvenimo laikuose asmuo yra kokios nors kuopos, grupės dalis, kurs juo pilnai valdė. Kultūros darbas — tai asmens išlaisvinimas, suteikimas asmeniui teisių. Kultūra suteikė asmeninę laisvę. Senovėje asmuo pilnai priklausė valstybei, be to dar šeimynai. Didelė žmonijos dalis buvo išžudoma, kuomet viena kuopa nuveikdavo kitą kovoje dėl medžioklės, arba žuvininkystės teritoriją. Paskiau ėmus dirbti žemę buvo suprasta, kad išžudyti priešus netikslinga, kad naudingiau jie savo vergais paversti ir iš jų darbo naudą traukti.

Vėliau vergų darbas pasirodė per mažai našus. Vergijos forma suminkštėjo, virto baudžiava, kuriai esant darbo vaisių dalis tenka darbininkui.

Dar vėliau fabriku pramonei besiplečiant, ir baudžiauninkų darbas pasirodo per mažai našus. Baudžiavos buvo panaikintos. Juo labiau teko jos panaikinti, kad patys baudžiauninkai, kaip seniau vergai, kėlė maištus, degino dvarus. Žmogus įgijo asmens laisvę. Jisai paviršutiniai žiūrint, įgijo teisės laisvai tartis dėl savo darbo sąlygų. Bet, nuosavybės teisej viešpataujant, darbo įrankiai, tarp kito ko žemė ir kapitalas, pateko į nedidelės

visuomenės dalies rankas, o plačioms minioms teko vien savo kūno jėgos parduoti. Reikalas palaikyti savo ir savo šeimos gyvybę priverčia darbininką parduoti savo jėgas blogiausiomis sąlygomis, kad tik šiaip taip pramistų. Teisės didžiausioji problema—kaip pašalinti tuos nenormalumus, arba bent juos sumažinti. Dabar asmens laisvė iš tikro tai tik iliuzija: darbininkai dažnai esti sunkesnėje vergijoje, negu baudžiauninkai; reikia ji aptikrinti. (Iš bendrų ruožų nuosavybės teisės praeities mes matome, kad ji prisitaiko prie visuomenės ūkio interesų. Todėl nėra nieko nuostabu, kad dabar Lietuvoje nėra partijos, kuri nereikalautų žemės reformos, būtent — didelių dvarų išdalavimo bežemiams ir mažžemiams žemdirbiams). Bausmės teisė už nusikalstamus darbus taip pat įvairuoja amžių bėgyje. Seniau buvo kraujo kerštas. Nukentėjusio giminė keršijo ne tik pačiam nusikalbėliui, bet ir jo giminėms. Paskiau giminų eilės, tarp kurių turėjo būti vyknamas kerštas, pamaži ėjo siauryn. Pagaliau sustiprėjusi valstybė ima bausmę už nusikalstamus darbus į savo rankas. Patys nusikalstamieji darbai taip pat įvairuoja. Teokratijoje sunkiausios bausmės skiriamos už dievų įžeidimą; žemdirbių valstybėje, kaip Ryme, pačios sunkiosios bausmės skiriamos už ežių sunaikinimą ir peržengimą, monarchijoje—už siekimą prie visuomenės valdžios, respublikoje—už norą įgyvendinti monarcho valdžią. Istorijos bėgyje valstybės forma tokiu būdu keičiasi; pirmiausia susikuria teokratija, kuri paskiau pereina į monarchiją pasaulinę, o monarchijos vietą užima respublika, arba aprėžtos kompetencijos monarchija.

Taigi teisė keičiasi ir keičiasi istorijos bėgyje. Tai galima būtų dar patvirtinti apšvietus kitas teisės šakas istorijos daviniais, būtent — teismo sutvarkymą, jų darbo tvarką civilines ir kriminalines bylas sprendžiant, prekybos teisės apskritai ir vekselinės teisės skirtingai evoliuciją, taip pat ir kitų teisės rūšių. Bet vis tai savo laiku sužinosite, studijuodami atskirai kiekvieną tų disciplinų.

Aš norėjau čia parodyti, kad teisė — tai istorinės evoliucijos kurinys. Sakysim, nuosavybės teisė, kaip iš bendrų jos praeities ruožų matėme, atitinka visuomenės ūkio interesams. Todėl nenuostabu, kad dabar Lietuvoje nėra politinės partijos, kuri nereikalautų žemės reformos, t. y. kad dideli dvarai būtų išdalinti bežemiams ir mažžemiams žemdirbiams; taip pat nėra politinės partijos, kuri nereikalautų tam tikrų įstatymų darbininkų gyvenimo sąlygoms pagerinti. Teisė siekia prie visuomenės gerovės, kuri anksčiau išvardintus reikalus padarė šios dienos aktualiais klausimais. Tie klausimai turi būti išspręsti taip, kad atitektų visuomenės labui.

Kova dėl teisės. Nuo senų senovės teisingumo deivė piešiama taip, kad ji turi užrištas akis ir laiko svarstyklės ir kardą. Užrištos jos akys tam, kad ji būtų bešališka, kad nebūtų jausmo vedama, o vien proto. Dabar su šituo nesutinkama. Iš teisėjo reikalaujama, kad jis su visa savo jausmų pagalba įsigilintų į teisės ginčą, jį iširtų ir kuoteisingiausiai nuspręstų. Bet svarstyklės ir kardas ir dabar neginčijamos teisingumo emblemos. Kardas be svarstyklių — tai nuoga jėga, svarstyklės be kardo — tai bejėgis pageidavimas. Paimkime paprastus gyvenimo pavyzdžius. X tur žemės kašnij greta su y. Šitasai beardamas priarė sau x-o žemės rėžį. X tyli, neprieštarauja. Kokis rezultatas? Jisai nuskriaustas ir y doros

atžvilgiu blogesnis tapo, delto kad neteisingą darbą padarė. O jei x būtų nedavęs jam priarti sau žemės, gal būtų užtekę tik pastebėjimo, o jei ne, tai apsiskundimo teisman, — tai nei skriaudos nebūtų, nei y užgrobiku ne-taptų.

Teisei visumet gresia pavojus iš neteisės pusės. Tasai pavojus bus visumet ligi bus pasaulis, kad ir kas žin kokios socialinės reformos įvyktų. Taigi ir kova del teisės visumet turės būti. Kiekviėnas, kas gina savo teisę, prisideda prie teisės idejos įgyvendinimo žemėje.

Daugeliui netenka dabar kovoti del teisės delto, kad visuomenės tvar-ka eina tam tikromis vagomis. Turtininko įpėdiniui netenka dirbti, bet tai nereiškia, kad žmonės galėtų gyventi nedirbdami. Sveikam bebūnant ir ne-jauti, kad turi kepenis, plaučius, arba kitas kūno dalis. Tik suskaudus, su-žinai, kas skauda ir ieškai būdo, kaip išsigydyti, bet išsigydyti, o ne vien skausmo jausmą pašalinti.

Taika be kovos ir smagus gyvenimas be darbo gali būti tik rojuje, bet ne šiame pasaulyje. Taigi kad mano teisė, subjektinga — teisė, tai ką veikti aš įstatymo įgaliotas. Kovos keliu įgijama — tai lengva įsitikinti. Sunkiau išaiškinti teisės atsiradimas kovos keliu. Teisės teorijos istorijoje yra viena, kuri tvirtina, kad teisė kuriasi taip, kaip kalba, tautos dvasia nejučiomis ją kuria, anot tos pažiūros, toji Rymo teisės taisyklė, kad kre-ditorius galėjo neišsimokamąjį skolininką parduoti nelaisvėn, — taip pat su-sidarė, kaip toji kalbos taisyklė, kad cum tariamasi su ablativus.

Tai klaidinga ir kenksminga pažiūra. Šitoji pažiūra klaidinga. Kalbos kūrime, meno tobulinime žmogaus dvasia nesutinka tų kliūčių, kurias su-tinka teisės kūrime; čia norėdamas apeikti tas kliūtis, norėdamas jas paša-linti, žmogus turi sąmoningai veikti. Suderinti dviejų asmenų priešingus interesus — labai sunkus dvasios darbas. Toliau. Kokia nors teisė atgyveno savo laiką, kokia nors įstaiga jau netinka gyvenimo sąlygoms, bet jos dar palaikomos surištų su jomis interesų, kurie priešingi atmainai. Tos atmai-nos negali įvykti be kovos. Visi istorijos teisės įgijimai vergijos, baudžiavų panaikinimai, žemės nuosavybės laisvė ir k. pasiekti kovos keliu.

Teisės gimimas sujungtas su dideliais skausmais, kaip ir žmogaus gimimas. Toji pažiūra kenksminga, nes auklėja žmonėse inertingumą, pa-singo elgimosi ūpą, tolerantingumą to, kas yra negera: ir turėtų būti paša-linama.

Atsižiūrint, kaip dabar kuriama teisė, tvirtinama, kad teisė kuriama arba valdžios įsakymu, arba sutartim. Bet pati teisės pradžia šitais jos kū-rimo būdais negali būti išaiškinta. Kad valdžios įsakymas liestų teisę, reikia, kad valdžia būtų pripažinta, reikia, kad įsakytojui būtų pripažinta teisė leisti juridines normas. Kitaip — tai bus įsakymas, pasidavimas tik iš baimės. Be to teisė iš pradžių vaizduojama kaip dievo kurinys. Net despotijoje viešpats savo paliepinus teisina, pamatuoja teisingumo reikalais. Sutartis taip pat negali būti pripažinta teisės kurėja del to, kad norint ją pripažinti tikrai, reikia, kad sutarties privalumas jau būtų pripažintas; tokiu būdu mės atsiduriam užburtame rate (circulus vitiosus). Sutarties kelias teisės atsiradimu taip pat nepriimtinas, kaip kalbos atsiradimas. Dabar teisė kuriama ir lavinama sąmoningu darbu, atsižiūrint į esamosios teisės netiks-

lumus. Bet kaip atsirado teisė? Sąmonė reikalinga jos objekto. Kaip buvo tuomet, kai jo nebuvo? Argi teisė įgimta? Prileisti, kad teisės turinys įgimtas — tai grįšime prie prigimties teisės, kurią mes atmetėme. Prileisti prigimtį juridinių normų buvimo reikalingumą, — tai turėtų pirma atsirasti atitraukti teisės dėsniai. Tuo tarpu teisė gema konkrečioje formoje. Neišlavintas žmogus žino tik atskiras teises, o atitraukta apskrita teisės sąvoka jam nesurantama. Teisė iš pradžių net neatsidalinusi nuo tikybės ir doros. Koranas ir dabar yra doros, tikybės ir teisės normų sujungimas.

Tai kaip gi galų gale atsiranda teisė? Tikriausia bus taip: Žmogaus valia tai dvasios išsilavinimo vartai. Pirmam atsitikime interesų susibūrimo žmogus pasielgė kaip įmanė. Antrame tokiame pat atsitikime — pasielgė taip pat, nes jau buvo lengviau ginčus išspręsti atsiminus aną pirmąjį kartą. Tokiu būdu įvyko pasielgimo paprotys, kuris buvo kovos už reikalus ar interesus vaisium. Tokiu būdu susidarė ir išsilavinimo noras to, kas smagu, ir nenoras to, kas nesmagu, — valia. Gyvenimo sąlygos vienokios ir santykiai tarp pirmųjų laikų žmonių nesupainioti, žmonės labai paprastai gyvena. Sąmoningas minties neišsilavinimas, mažas išpūdžių skaičius, pamėgdžiojimo palinkimas veda prie to, kad žmogus elgiasi taip, kaip kiti. Kam nors pasielgus kitaip, kyla nesmagumas, pyktis ir paskui pasielgimas jau sąmoningai darosi priverstinis, nes visiems geriausia atitinka. Pačią teisės atsiradimo pradžią žmonės pamiršta, turi reikalo su susikūrusia teise, — ir jos pradžią randa dievų paliepiamuose.

Teisės įžeidimas iš tikro visuomet yra ir asmens įžeidimu.

Kovoti dėl teisės yra kiekvieno pareiga: 1) prieš save patį ir 2) prieš visuomenę.

Mano teisės įžeidimas rodo mano asmens negerbimą, yra amoralis pasielgimas. Jei aš į jį nereaguuju, jei aš apsieidžiu, tai neteisė įsigyvena, o teisė naikinama. Jei visi taip elgtųsi, tai teisė žūtų ir visuomenė negalėtų gyventi. Kova dėl teisės — tai pareiga savo paties gyvybei aptikrinti. Savo gyvybės aptikrinimas tai vyriausias gyvenimo įstatymas. Bet žmogui svarbu ne tik fizinė gyvybė aptikrinti, bet ir dorinį asmenį apsaugoti, o dorinio asmens būvio aptikrinimo sąlyga — tai teisės aptikrinimas. Be teisės žmogus virsta gyvuliu. Ryme vergas buvo lyginamas su gyvuliu. Taigi neįnėginimas savo teisės — tai savęs kaip doros asmens nusižudymas. Įvairios teisės, įvairūs teisės institutai, — įvairūs ir kovos dėl jų būdai ir laipsniai. Kitaip karininkas gina savo garbės įžeidimą, nekaip ūkininkas. Kitaip ūkininkas gina savo nuosavybę, nekaip karininkas. Ūkininko nuosavybės jausmas labiausiai išsilavinęs ir jo nuosavybės įžeidimas labiausiai atjaučiamas.

Karininko asmens drąsus apgyminas, tai jo gyvenimo pagrindinė sąlyga. Ryme ūkininkas už įžeidimą atsiimdavo nedidelę pinigų sumą atlyginimo, o už vagystę — kaltininką vergijon gaudavo. Pirklys lygiai jautriai reaguoja dėl savo kredito garbės.

Energijos laipsnis, kuriuo teisės jausmas apsieiškia ją įžeidus, — yra tikras mastas to, kaip asmuo, klasė arba tauta jaučia teisės reikšmę, kaip ją brangina. Anglas tūkstančius auksinų išleis teismo išlaidoms, norėdamas apginti savo teisę gal vieno auksino vertybės. Ir tai ne bylinėjimo liga, bet šventas savo teisės gerbimas, šventas teisėtumo jausmas.

Dabar dažniausiai policija ir teismas pavaduoja piliečius teisių gynimo reikaluose, bet skaudžiuose atsitikimuose ir inertingas asmuo išeina iš savo apatijos. Kitaip buvo seniau, kuomet valstybė dar nebuvo tobulai organizuota ir žmonės patys turėjo saugoti savo teises.

Teisės įgijimas, jos naudojimas ir jos saugojimas nuo neteisės įžeidimo tai intereso klausimai; interesas tai subjektingas teisės pamatas. Bet teisė sujungta su pačiu asmeniu, todėl pasikėsinimas ant mano daikto yra pasikėsinimas ir ant mano asmens.

Sveiko teisės jausmo dvi žymi (du kriterijai)

a) susierzinimas, kentėjimo jausmas, kuomet teisė įžeista ir b) drąsa ir pasiryžimas ją ginti, atmušti užpuolimą.

Kentėjimo jausmas, žinoma, nevienoks; jo laipsnis priklauso nuo asmens jautrumo ir teisės svarbumo.

Pasiryžimas ginti teisę irgi nevienoks: laukinis žmogus karštu ūpu atremia teisės įžeidimą, civilizuotas — šaltu, bet pastoviu ūpu gina savo teises. Anglas — keleivis, sako, — kelias dienas pasiliks viešbutyje ginčytis, ginti savo teisę, jei pasijus apgautam, apskaitomui.

Kova dėl teisės yra pareiga prieš visuomenę. Abstraktinė juridinė norma yra pamatas subjektinės teisės, žmogaus įgaliojimo taip ar kitaip veikti. Bet subjektinė teisė ne tik gauna savo gyvybę ir jėgą iš objektinės, bet ir gražina jas jai, t. y. objekto teisei suteikia gyvybę ir jėgą. Teisės esmė esti jos veikime, jos vykdyme, o vykdymas atliekamas subjektinėje teisėje. Jei objektinė norma niekuomet nevykdoma, tai ji nereikalinga, nyksta per nevykdymą — desnetudo.

Viešosios ir kriminalinės teisės vykdymas dabar yra valstybės valdžios pareiga, privatinės teisės vykdymas atskirų asmenų atliekamas.

Tai objektinės ir subjektinės teisės santykis panašus į kraujo per širdį cirkuliaciją.

Viešos teisės vykdymas priklauso nuo valdininko tikro savo pareigų ėjimo, o privatinės teisės vykdymas — nuo tų motyvų įtakos, kurie spiria asmenį ginti savo teisę, t. y. nuo asmens intereso ir teisės jausmo. O jei teisės nevykdyti, tai kokie rezultatai? Jei viens bėga iš savo lauko, — tai nežymu, o jei daugelis taip padarytų, arba net dauguma, kas būtų? Jei saulybė ir neteisėtumas drąsiai kelia galvą, tai rodo, kad asmens, kuriems pavesta saugoti įstatymai, nevykdo savo pareigų. Privatinėje teisėje kiekvienas turi įgaliojimą ginti įstatymus. Kas gina savo teisę, tasai gina ir apskritai teisę. Jei šeimininkas nedrįsta reikalauti, kad samdininkas dirbtų apsiimtą darbą, jei kreditorius nedrįsta aptikrinti savo skolos gavimą iš kaltininko, o pirkėjas reikalauti, kad svarstyklės būtų tikros ir kaina neperdidelė ir t. t., tai atsiranda ne tik pavojaus idealiam įstatymo autoritetui, bet ir realinio gyvenimo tvarkos panaikinimo pavojus. Iš įsakymų „nedaryk neteisėtai“, ir „neprileisk neteisės“, didesnę vertenybę privalo turėti pastarasis, delto, kad energingas pasipriešinimas tikriau sulauko žmones nuo neteisėto pasielgimo, nekaip įstatymas.

Teisė — tai norma arba normų visuma, kuri tvarko mūsų pasielgimus, tai objektinė teisė.

Teisė — tai norma, duota asmeniui galimybė (įgaliojimas) taip ir kitaip veikti, arba reikalauti iš kito tokio ar kitokio veikimo.

Taigi asmuo gindamas savo teisę gina ir įstatymą, veikia visuomenės labui. Tai yra jo pareiga prieš visuomenę. Kiekvienas mūsų yra ir turi būti kovotojas dėl teisės visuomenės labui.

Vis tiek kokiais motyvais vedamas kovotum dėl teisės, kad tik kovotum. Imkim situoktuves: vienas veda (viena teka) meilės vedamas, kitas lyties jausmo, trečias patogaus gyvenimo, ketvirtas godumo, bet visi tie motyvai veda prie vieno rezultato,—šeimos sudarymo. Taip ir kovoje dėl savo teisės: vienas kovoja savo intereso spiriamas, kitas kentėjimo nuo teisės įžeidimo, trečias pareigos jausmo. Bet pozitinis rezultatas vis tas pats — teisės apgynimas, — teisėtumo viešpatavimo tikrinimas.

Mes palietėm kovos dėl teisės motyvus ir matėme, kad tokiais esti reikalai (interesai), asmens ir jo būvio sąlygų tikrinimas ir teisės idėjos gynimas. Vis dėlto visi kiti motyvai atsispiria galų gale ant interesų. Keičiasi interesai, reikalai, keičiasi ir teisės. Nuosavybės teisės šaltinis—tai darbas; ne tikslai rankų darbas, bet ir proto. Ne tikslai tasai turi pilną nuosavybės teisę, kas dirbo, bet ir jo įpėdiniai, nes negalima uždrausti darbininkui taisyti uždirbamąjį turtą, kad perleistų jį savo vaikams dar gyvam esant, arba po savo mirties. Bet kapitalo ūkio tvarkoje, per ilgus laikus didelių turtų savininkais tampa ne tie, kas dirba, bet visai kiti žmonės; biržų lošimai, spekuliacija akcijomis, pramonės tvarka duoda galimybių lobti tiems, kas nedirba. Ypač šis karas davė daug tokių galimybių ir pajudino iš pamatų nuosavybės teisės gerbimo jausmą. Tačiau tai turėtų būti akstinu prie teisės turinio keitimo, prie naujų įstatymų leidimo, o kol jie neišleisti, kol veiks seni įstatymai, jie turi būti vykdomi. Kas supranta, kad apskritoje teisėje ginama ir savo teisė ir atvirškčiai, kad savo teisę ginant ginama ir abstraktinė teisė, įstatymai, ten viešpatauja teisėtumo jausmas ir negali būti atsitikimų, kad minia užjaučia nusikaltėliui, plėšikui, kaip tai esti, pav., Rusuose.

Tautos teisės jausmas, tai brangiausias turtas, kurį valstybė privalo saugoti ir auklėti. Šitas darbas tai didžiausias ir svarbiausias valstybės vidaus politikos uždavinys. Sveikam tvirtam atskirų asmenų teisės jausme valstybė turi didžiausį savo jėgos šaltinį, tikriausį savo būvio užtikrinimą. Teisės jausmas ne mokykloje auklėjamas, bet teisingumo dėsniu vykdomas visuose gyvenimo santykiuose. Valstybės organai privalo patys eit įstatymo keliu ir nevaržyti piliečiams jų teisės ginti įstatymais einant, vis tiek kas tas teisės įžeistų, valdininkas ar privatinis asmuo. Jei kovai dėl teisės užkirstas kelias, šalyje įsigyvena tokie papročiai, kurie veda ją prie pražūties. Bendru atžvilgiu sulyginę vienas su kitomis šalimis, mes aiškių patvirtinimų ten randame. — Didieji Kinai su savo bambukais ir rykštėmis nėra taip aukštai gerbiamai kaip mažoji Šveicarija. —

Senai pasakyta „vim vi repeterre omnes leges, omniaque jura permittant“ (jėgą jėga atremti visi įstatymai ir visos teisės leidžia).

Taip pat neginčijamos teisybės išreikštos žodžiuose „savo veido prakaitu įgysi sau kasdieninę duoną“ ir „kovoje įgysi šau teisę.“

P. Mikolainis.

Atsiminimai iš „Varpo“ gyvenimo.

(Žr. Nr. 6–7).

Laikraščių ir knygų gabenimas per Vištytį ir Kaupiškįs ėjo paprastu keliu. Buvau suderėjęs dvi merginas, kurios vasaros metu nuo parubežio literatūrą nešdavo ligi Gražiškių. Būdavo susidės knygas kaip «vaiką» ir apsisiautę drobule eidavo visada pro kordoną ir niekad jų muitininkai neužkabindavo. 1894 metuose numirė mano kaimynas, atėjęs į žentus net iš Alytaus parapijos, dzūkas, kuris irgi nešdavo ir veždavo literatūrą. Jam mirus, mano tėvui teko tęsti toliau tą darbą. Nuo kaimynų reikėjo labiausiai slėptis. Dienomis jei jų nematydavo lauke dirbant arba apie namus, tad klegėdavo, jog Mikolainis gazietas išnešęs. Dienomis negalėdavo gauti, ir tuos žygius atlikdavo naktimis raitas.

Knygų «krautuvė» Tilžėje man išsimokėjo, nes nuoma ir valgis buvo dovanai, o Šenkės korektų buvo nedaug, tai turėjau gana laiko savo pirklybą tinkamai atlikti.

Vien tik mokslo knygų pardaviau:

1891 metais už	3954	markes
1892	3119	„
1893	4525	„
1894	5556	„

Amerikos visi didesni ir mažesni knygų pirkliai vis pas mane pirkdavo, iš ko atsirado pavydas. Vilius Kalvaitis leido «Lietuvos Kankles», jo paties surinktų dainelių knygele, o aš Dr. V. Kudirkos «Kankles» su gaidomis I dalį. Del žodžio «kanklės» Kalvaitis užgina man spausdinimą ir grasiną skundą pagal «Verlagsgesetz». Pagaliau susitaikome, jog Kalvaičiui duodu 15 egz. «Kanklės» ir galiu spausdinti.

1894 m. Jonas Kraučiušas susipažino su Ansu Zubaituku, apie 18 metų vaikesu, kuris jau buvo svieto «taisytojas».

1895 metų vidurvasaryje mano tėvas atrašė laišką, liepdamas bėgti į Ameriką. Vištyčio vaitas, Čerakavičius, gavo iš Vilkaviškio ap. viršininko laišką, kur pasakyta buvo, kad Petras Makalojus iš Vištyčio vardu M. Noveski, gyvena Goldschmiedestrasse 8, Tilžėje ir platina užgintas knygas ir laikraščius. Čerakavičius sakė turįs ir tą laišką iš Tilžės. Parašiau tėvui, kad paėmęs tą laišką atvažiuotų, nes Čerakavičius buvo mūsų žmogus. Vieną priešpietį atbėga Angrabas ir uždusęs sako: «Jau galas mūsų gyvenimui Tilžėje. Meyeris (policijos sekretorius) liepė bėgti». Angrabas buvo prisimeldavęs kaipo prūsas iš pasienio, giminės vardu — Paznokeit. Misliju sau, tai jau negerai, nes Meyeris viską gerai žinojo, bet suprasdamas reikalą — toleravo.

Atvažiavo tėvas su tuo laišku. Pasišaukiau Kraučiušą ir Zubaituką, bene pažinsime rašiusį tą laišką. Nepažinome, bet Zubaitukas pasakė, jog «matyti iš rašto, kaip rašiusio ranko drebėjusi».

Skundikams skundus į Vilkaviškį nieko neišėjo. Skundė Tilžės policijai, jog aš esąs rusas ir slaptai gyvenąs, bet policijai peržiūrėjus prisimel-

davimą atrasta, jog viskas tvarkoje, tad aš nė nesiskubinau bėgti, nes reikėjo baigti reikalus. Jonas Kraučiuonas pasitraukė nuo «Varpo» ir «Ūkininko» redagavimo. Nuo liepos mėnesio tų laikraščių korektos man teko skaičiuoti. Tilžiškiai judošiukai buvo sutarę Angrabą nuo Mauderodės, o mane nuo Šenkės išvyti, kad jiems mudviejų vietos tektų, nes mes, rusai, jiems esą pinigūs iš panosės imdavę.

Tilžėje gyventi buvo jau neatsargu. Protamsomis išeidavau iš miesto pas artimus pažįstamus dienavoti, o kelintą vakarą tamsyje grįždavau skaičiuoti korektos, laikraščių siuntinėti, į laiškus atsakyti. Bet buvo tatai nepraktinga, nes tie pažįstami žinodami, jog slapstausi, didžiavosi pasakodami naujienų apie mane.

Judošiai manė, jog aš kur užsislėpęs varau savo darbą, nes «Varpas» ir «Ūkininkas» vis tebeeidavo. Todel jie parašė laišką Tilžės landrotui sausio 23 d. 1896 metais taip:

«Dem Koeniglichen Landratsamt wird gehorsamms mitgetheilt, dass der russische Durchgaenger, Schwindler und Redacteur Petras Makalojus, jetzt genannt M. Noveski — hier Goldschmiedestrasse Nr. 8 bei — Schoenke als Junker Goetz aus der Wartburg front.

Sobald die wachsame Polizei ihm zu nahe auf die Spur kommt, dann heisst es: ja der Noveski ist verreist. — Gewiss wo im Keller ungestoert zu corrigieren.

Hoffentleisch wird die Stadt von dem Schwindler geseaubert.

Hochachtend — ».

Policija pagal laišką nuėjo ir į kelnorę, kurią pilną anglių rado. Bet «Varpas» su «Ūkininku» vis tebeėjo.

Taip dalykams pasunkėjus, Tilžėje jau nebuvo galima lankytis, kad ir tamsoje. Kartą sutikęs p. D. Zaunių iš Rokaičių apsakiau padėtį, kurs išklauses pasakė:

«Čia nėr jokios pagalbos, turi kraustyti į Rokaičius».

Rokaičiuose buvo atvangu. D. Zaunių įgaliojau priimti laiškus ir pinigus iš paštos. Ateinant laiškanešiui arba bent kam išeidavau į kitą kambarį. Kartą ir žandaras užėjo, bet manęs neieškojo.

Ten pasišaukęs Lapiną iš Vainočių mokinau korektas skaityti, nes p. Zaunius sakė, jog negal būti redaktorium, jei nemoka koreguoti.

Rokaičiuose išgyvenau nedu pusės spalį mėn. ligi vasario pabaigos, 1896 metų. Zauniuose turėjau tėvišką priėmimą, už ką jiems esu ir šiandien dėkingas. Zauniai tai darė iš tautinio atžvilgio, kaip ilgainiui pas juos atsikėlė visas mūsų krutėjimo ratas.

Iš Rokaičių iškeliavau vasario 22 d. į Berlyną, kur suėjau agronomijos studentą Jona Smilgevičių, kuris aprodė man svarbesnes Berlyno įstaigas, kovo 1 d. išplaukiau Amerikon.

Apleidus man Tilžę, daugelis draugų iš Did. Lietuvos manęs gailėjo. Dr. V. Kudirka gruodžio 15 d., 1896 m. rašė:

„Iškeliavai, Tamsta, ir išleidimas lietuviškų knygų rodo trukte truko: neturime nei kalendoriaus, nei priedų, nei kitokių atskirų knygelėlių. Prūsų žmonėmis tame dalyke, kaip pasirodė, visai negalima pasitikėti, nors jie labai gražiai moka pažadėti. O be knyglininko, kuris savo riziku spausdintų knygas, ne vien tik pardavinėtų kitų atspausdintas, nes lietuviškos literatūros augimas neturės tvirtos pamato“.

Amerikoje tuojau padaviau prašymą del priėmimo į piliečius, kad po 5 metų galėčiau grįžti Tilžėn, kaipo Amerikos pilietis ir vėl varyti savo darbą tolyn — įsteigti knygų krautuvę.

Angrabas bene rugsėjo mėn. 1895 m. iškeliavo į Krokavą įgyti Austrijos pavaldinybės tikslu irgi grįžti į Tilžę, bet veltui.

Apvalius Tilžę nuo „rusiškų nihilistų“ naujų knygų leidimas beveik sustojė. Profesorius Kuršaitis per „Tilsiter Zeitung“ ir „Tilsiter Nachrichten“ pavasarį 1896 m. kaltino dr. Sauerveiną del įsteigimo „Birutės“ draugijos, ir viso Prūsų lietuvių kilimo.

Baigiantis 5 metams Amerikoje ir pasisekus Joną Mačį iš Bitėnų paršikviesti į „Vienybės Lietuvninkų“ redaktorius, galėjau rengtis grįžti Tilžėn su pasiryžimu, jei negalėsiu gyventi, tai bent nebūsiu išduotas Rusijai kaipo Amerikos pilietis. Prieš keliaudamas teiravausi pas draugus, kaip jie žiūri į mano grįžimą. Žinių gavau tokių: Man redaguojant „Vienybę Lietuvninkų“ keletą kartų esu tuos „prietelius“ jų pačių šviesoje apšvietęs, už ką jie ant manęs įpykę ligi neatsileidimo.

Mauderodė rašė: „Angrabui yra neleista į Vokietiją sugrįžti ir man kaipo redaktoriui tas pats gali nutikti, nors ir neišvartytas esu (nes pats išvažiauvau). Policija apie tai nieko nekalba“, — ir rodijo pas Mr. Mc. Kinley gero darbo pasiprašyti.

Šenkė kalbėjo su dekanu Januskovskiu, kuris del Angrabų grįžimo kalbėjęs su policijos viršininku (kataliku), kuris pasakęs: „Nors aš ir norėčiau gelbėti, tačiau negaliu. Angrabas su Noveskiu yra rusų ir mūsų valdžiai įskūsti kaipo nihilistai, o kadangi mūsų valdžia su rusų yra sutarusios nihilistus išduoti, ir aš nieko negaliu gelbėti, nors Angrabas ir Austrijos valdinys yra. Mes turim jį išvartyti arba rusams išduoti. Geriau būtų, kad Angrabas visai negrįžtų, nes mes jį čia negalim laikyti“.

Nepaisydamas tų visų išsireiškimų, gale 1901 metų sugrįžau į Tilžę, sykiu parsigabendamas iš Amerikos 14 didžiulių skrynių knygų įkūrimui didesnės knygų krautuvės, kur būtų gaunama visos lietuviškos knygos, o ne vien tikiabinės pas vokiečius, nes ligi to laiko „Vienybė Lietuvninkų“ kaip ir „Lietuva“ buvo išleidusios daug didokų svarbių knygų, kaip antai Šerno patiektų. Be to ir kun. Milukas buvo išleidęs daug knygų per „Dirvą“.

Į Tilžę parvykau gale lapkričio mėnesio ir užsimeldavau policijoj kaipo amerikietis. Žinia apie mano sugrįžimą pasiekė draugus ir nedraugus. Nors ir būvau užsimeldavęs, bet policistas atėjo sausio 6 d. 1902 m. klausti, kodėl neužsimeldavęs. Paskiau iš Šenkės darbininkų išgirdau, jog jie numanę, jog su manim būsią „šlektai“.

Jankus su Jagomastu pasiūlė savo spaustuves parduoti. Jagomastas ir Mauderodė užsipuolė už jų „garbės nuplėšimą“ „Vienybėje Lietuvninkų“.

Šenkė net pabugo del savo gešefto, kur įsikūrus krautuve, o ko gero ir spaustuve — jo gešeftas būtų galėjęs nukęsti. Todėl ir jo darbininkai numanė, jog man būsią „šlektai“.

Sausio 21 d. apie 9 val. ryto atplūdo pas mane net 7 policistai ir vyresnysis pareikalavo atiduoti ginklą. Pareikalavo paso, kurį paėmęs suriko, jog esu areštuotas ir pareikalavo parodyti savo daiktus. Paėmę iš gaspadinės pintinę ir kelias dėžes, sukrovė viską ir išėjome į rotušę, kur visi policistai mane pažino, jog tai buvęs Noveskis, „redaktorius“. Policijos vyresnysis Stadie užmetė, jog aš užsiėmęs buvau ir su nihilistiškais raštais, kurių dvi skrynias radę Eitkunuose? Pasakiau, jog tai jo išmislas ir pavadinau jį melagiu. Parašė protokolą, jog M. Noveskis sugrįžo kaip P. Mikolainis su Amerikos pasu ir nuvedę į kelnorę užrakino. Pasą su protokolu išsiuntė gubernatoriui į Gumbinę.

Rytojaus dieną apie 5 val. po pietų nuvedė prie burmistro Phol, kurs klausė, bene turiu kokį pasiguodimą. Kai pasiguodžiau, jog mane kaip Amerikos pilietį policija suėmė ir reikalavau paleisti. Burmistras atsakė, kad geriau man būtų, jei aš paklausyčiau jo patarimo ir išvažiuočiau. Tada pareikalavau 3 mėnesių laiko sutvarkyti mano knygoms, bet jis nesutiko ir liepė namon eiti, ir rytoj po pietų ateiti. Nuėjus, policijos viršininkas paskaitė iš įstatymų, jog turiu apleisti Prusiją per 48 valandas, kitaip bausiā 300 markių ir 6 mėnesiais kalėjimo.

Reikėjo grįžti į Ameriką. Berlyne pasiskundžiau Amerikos pasiuntiniui del vokiečių policijos elgesio, reikalaujamas pailginti laiką ligi kovo 15 d. Iš Berlyno nuvykau į Essen ir pas p. Stupinkevičią išgyvenau 1 savaitę. Ten gavau Amerikos pasiuntinio atsakymą, jog „Prūsijos valdžia neleidžia man pasilikti ligi kovo 15, kadangi valdžios akyse esu negeistinas agitatorius, sugrįžęs Tilžėn kitu vardu“.

Gavęs tą atsakymą tuoj leidausi į kelionę į Londoną. Iškeliauvu sekmdienio rytą, o pirmadienio rytą jau policija atėjo pas Stupinkevičių manęs ieškoti, nes jau buvo daugiau kaip 10 kartų po 48 valandas.

Bet mano siekimas įsteigti knygų krautuve Tilžėje įvyko p-lės Mortos Zaunytės rūpesčiu, kuri suvaidino labai svarbią rolę mūsų tautinio atsigaivimo istorijoje. Dr. V. Kudirka savo laiške rugpiučio 28 d., 1899, rašė:

„Buvo pas mane p-lė Morta. Dar nebuvau suspėjęs parašyti, bet atkeliavo į vestuves d-ro Bagdanavičiaus sesers, tai ir pas mane tuo pat žygiu atsilankė. Pasikalbėjome, pažinau, kad karštai yra atsivadusi mūsų reikalams darbininkė ir reikia tikėtis, bus naudinga“.

Ilgainiui policija atkreipė akį ir į Zaunius. Manęs vis ieškojo, nes manė, jog galiu ir vėl kur užsislėpęs „redaktoriauti“.

Tokiais tai keliais eita ligi sugražinimo spaudos.

Būtų labai geistina, kad visi lietuviški sportsmenai aprašytų smulkiai savo „atsiminimus“ iš spaudos uždraudimo laikų, — iš to pasidarytų tam tikros vertės istorinė knyga.

Socialinės politikos pagrindai.

(Tęsinys)

§ 5. Visuomenės srovės ir socialinės politikos principai.

Du yra svarbiausi socialinės politikos principai: arba į viską žiūrėti atskiro žmogaus, taip pat atskiro luomo ar kl. atžvilgiu (individualinis principas) arba visuomenės, viso krašto gyventojų (socialinis principas). Kas prisilaiko griežtai individualinio principo, tas, pavyzdžiui, statydamas kokius nors reikalavimus arba siūlydamas kokias nors reformas visai nežiūri į tai, kaip tų reikalavimų išpildymas, ar jo siūlomų reformų įvedimas atsilies į kitų žmonių, kitų visuomenės sluoksnių ar viso krašto ekonominį gyvenimą, bet vien rūpinasi, kad jam ar jo luomui būtų užtikrinta geresnės gyvenimo sąlygos. O kas prisilaiko socialinio principo, tas, statydamas ekonominius reikalavimus ar siūlydamas socialinės rūšies reformas, pirmiausia žiūri visuomenės reikalų, ir atskirų asmenų ar atskirų visuomenės sluoksnių dienos reikalus turi būti pasirengęs apleisti arba net ir pakliudyti, jei tai bus reikalinga visuomenės gerovei — nors toji gerovė būtų numatoma tik ateityje.

Praktikos gyvenime šiais dviem, regis, griežtai priešingais principais vaduodamies žmonės vis dėlto gali kartais tuos pačius politikos ar visuomenės reikalavimus statyti. Pavyzdžiui, vienas žmogus, išeidamas iš supratimo, kad tik apsišvietęs ir bent minimum užtikrintą pragyvenimą turėdamas darbininkas gali sėkmingai toliau dėl savo būvio ir įtakos kovoti ir prie galutinio laimėjimo siekti, — gali reikalauti darbininkų švietimo ir jų apdraudimo nuo ligų, nedarbo ir kt. valstybės lėšomis ir t. t. Kitas gi gali tuos pat reikalavimus statyti vaduodamasis grynu socialiniu principu, t. y. suprasdamas, kad darbininkų didesnis apsišvietimas pakelia jų darbo produktyvumą, padidina jų reikalavimus ir tuo pačiu vėl prisideda prie didesnio gaminamųjų produktų suvartojimo ir visos šalies ekonominio gyvenimo pakilimo; kad socialinis visuomenės lėšomis arba jos prisidėjimu įsteigtas apdraudimas nuo ligų, nedarbo, senatvės ir t. t. gali pašalinti streikus, darbininkų ekscesus, suirutes ir tuo visuomenę apsaugoti nuo dvasinių ir medžiaginių nuostolių, surištų su tais dalykais.

Bet gali atsitikti ir aštriausias tų dviejų principų susikirtimas. Pavyzdžiui, kurios nors visuomenės ūkio šakos savininkai bei darbdaviai, vaduodamies individualiniu principu, susitarę gali taip darbininkų algas numažinti, o produktų kainas pakelti, kad darbo žmonių gyvenimas gali pasidaryti nebepakeliamas ir visuomenė nuo to gali daug nuostolių turėti. Taip pat ir darbininkai, išeidami iš supratimo, kad jų gyvenimo sąlygos reikalinga pagerinti ir prisilaikydami gryno individualinio principo, gali pareikalauti tokio atlyginimo ir tokių darbo sąlygų, kad jas išpildžius gaminamųjų produktų kaina taip pakiltų, jog tuos produktus visai neišsimokėtų toji vietoj gaminti. Tuomet viso krašto toji ūkio šaka, neišlaikydama konkurencijos, turėtų žūti. Iš to visuomenei, o paskui ir patiems darbininkams (ypač jei toji ūkio šaka vietos sąlygoms tinkamiausia) būtų žalinga.

Antra vertus, socialiniu arba visuomeniniu principu vaduojantis dažnai gali tekti pakliudyti ne tik atskirų asmenų, bet ir visų visuomenės sluoksnių reikalai. Pavyzdžiui, karo arba ir revoliucijos metu sunaikinama daug privatinės nuosavybės ir suaukojoma daugelio žmonių gyvybės, kad tik apsaugotų visuomenę nuo vergijos arba parengtų jos ateities gyvenimui geresnes sąlygas. Įstatymų keliu priverčiamai išperkama arba net ir konfiskuojama iš atskirų luomų turtų dalys (pav. stambųjų dvarininkų žemės), kad tik galėtų pakelti bendrąją žmonių ir krašto gerovę. Ir t. t.

Einant arčiau prie gyvenimo ir prisžiūrint įvairiems visuomenės sluoksniams bei atstovaujamos srovės, taip pat jų atstovų išpažįstamoms socialinės politikos teorijoms, — mes retai kada užtiksimė tokį sluoksnį ar srovę, kuri griežtai prisilaikytų tik kurio vieno principo. Bet vis dėlto tam tikros srovės išpažįsta ypatingai vieną ar kitą principą. Pavyzdžiui, anarchizmas remiasi beveik individualiniu principu ir tai ne kolektyvinio (luominio, klasinio), bet grynai asmeninio charakterio. Anarchistai pirmą vietą stato net ne kokio nors luomo reikalus, bet atskiro žmogaus asmenį ir propaguoja idėją, kad tik toms visuomeninio gyvenimo taisyklėms atskiras žmogus turįs pasiduoti, kurias jis pats pripažįsta. Dėlto anarchistai atmeta kiekvieną vyriausybę, nepripažįsta valstybinės organizacijos nei jos įstatymų, o visus ekonominius ir kultūrinius žmonių reikalus esą turį tvarkyti tik iš laisvo noro atskirų žmonių susidarę kolektyvai arba bendrovės.

Nuo anarchizmo nėra toli bėgęs ir sindikalizmas, su tuo tik skirtumu, kad anarchistai yra grynai asmeninio individualizmo šalininkai, o sindikalistai — luominio arba klasinio. Atskiras žmogus ir jo reikalai sindikalistams beveik jokios vertės neturi, bet viso luomo ar klasės reikalai statomi aukščiau už viską. Sindikalistai stato savo luominius ar klasinius reikalus visiems kitiems visuomenės sluoksniams ir reikalauja jų būtino išpildymo ir paprastai beveik visai nepaisydami, kaip jų išpildymas atsilieptų į visuomenės ūkį ir visą gyvenimą; be to savo tikslui atsiekti jie nesitenkina kitų priimtomis priemonėmis, bet jei tik gali, tai vartoja jėgą arba terorą (sabotažas, gasdinimai ir kt.). Ši sindikalistų ypatybė ir priartina juos prie anarchistų. Reikia dar pabrėžti, kad nors sindikalizmu priprasta yra vadinti tik tam tikrą srovę, apsišiekusį darbininkų sąjudyje (ypač Prancūzijoje, Italijoje ir iš dalies Anglijoje bei Amerikoje), bet savo turiniu ir taktika sindikalistinių pobūdį turi ir daugelis kitų grynų luominių ar klasinių organizacijų, k. a. dvarininkų, fabrikantų, pramonininkų, pirklių, ūkininkų ir kt. sąjungos, kurios tik įsteigtos ne susiėlpimo ar savitarpio pagalbos tikslams, bet agresyvinei politikai varyti.

Individualiniu principu vaduojasi ir sindikalistams visai artimas ortodoksinis marksizmas, kuriam atstovauja vadinamieji radikaliniai socialdemokratai. Skirtumas tik tas, kad sindikalistai, vartodami nelegalinius kovos įrankius (sabotažą ir kt.), daugiau artimi asmeniui individualizmu besiremiantiems anarchistams, tuo tarpu kaip ortodoksinio marksizmo socialdemokratų, — nors remiasi grynais klasinio individualizmo principais ir stato klasinius reikalavimus bei varo vien klasinę darbininkų samdininkų luomo politiką, — visa tai daro ne taip akla, kaip sindikalistai, nes iš anksto žiūri ir galimų rezultatų, taip pat toje klasinėje kovoje daugiau laikosi legalingumo

ir nevartoja anarchistinių griovimo priemonių. Ir tuo ortodoksinio marksizmo socialdemokratai viena puse jau prisitartina prie socialinio principo *).

Socialiniu principu daugiausia vaduojasi tos srovės, kurios savo veikimo pamatan deda demokratizmą. Šiai srovei priklauso ne tik demokratai „praktikai“, kurie, nesigilindami per daug į ateitį, stengiasi dabartinį gyvenimą sutvarkyti plačiausiais demokratizmo ir humanizmo pagrindais, bet ir „teorininkai“, kurie savo tikslu yra pasistatę socializmą, tik prie jo priėiti mano ne ekonominės ar socialinės, bet evoliucijos ir reformų keliu. Delto savo veikime gali labai dažnai sutikti ir išvien eiti su demokratais „praktikais“. Rodos, ir demokratizmo srovėje galima rasti individualinio principo žymių, nes reforminio socializmo atstovai bei demokratai taip pat remiasi tik tam tikrais visuomenės sluoksniais, būtent plačiomis darbo žmonių miniomis ir kovoja prieš kitų visuomenės sluoksnių (dvarininkų, stambiųjų pramoninkų kapitalistų ir kt.) hegemoniją (viešpatavimą). Bet jie visai skiriasi nuo ortodoksinio marksizmo atstovų, kurie remiasi vien darbininkų-samdininkų klase ir tik vienos tos klasės reikalus pripažįsta. Be to, šios srovės atstovai, statydami savo reikalavimus ar siūlydami reformas, paprastai visumet žiūri bendrųjų krašto reikalų ir remiasi plačiųjų minių bei daugumos reikalavimais ir todėl jau negali per daug nuo socialinio principo atsitolinti.

Einant į dešinę, socialinis principas srovių politikoje vėl pradeda silpnėti, o individualinis stiprėti. Pavyzdžiui, vadinamasis radikalnis arba kairysis liberalizmas nors teorijos atžvilgiu remiasi individualiniu principu, skelbdamas neapbrėžtą ekonominę laisvę, bet savo socialinės politikos praktikoje paprastai remia tokios rūšies reformas, kaip progresinga mokesnių sistema, socialinis apdraudimas ir kt., tuo sekdamas socialinį principą. Bet dešinysis liberalizmas sparnas, paprastai nudažytas nacionalizmu (kuris praktikoje paprastai neatskiriamas nuo turtingesniųjų luomų ar klasių politikos), jau stovi daugiau ant individualinio principo ir tai ypatingų luomų — turtingesniųjų pramonininkų bei pirklių. Konservatizmas remiasi grynu individualiniu principu, atstovaujama paprastai stambiųjų dvarininkų luomo, o klerikalizmas, nors skelbiasi atstovaujans visuomenės reikalams, yra tai grynčiausia individualiniu principu paremta, nes kunigijos ypatingiems interesams atstovaujanti srovė.

§ 6. Socialinė politika ir labdarybė.

Svarbu yra, kad kiekvienas žmogus turėtų kiek galint aiškesnę supratimą apie socialinės politikos organizaciją bei jos principus. Tai yra: kuriais pamatais socialinė politika turėtų būti organizuota ir kokie jos santykiai ar labdarybė?

Senovėje, kol perdėm viešpatavo ponų ar feodalų absoliutizmas, šių klausimų galėjo ir nebūti, nes tuomet atskiras paprastas žmogus — vergas-baudžiauninkas—jokios „teisės gyventi“ neturėjo, o pasitenkino—nes pasi-

*) Šių dienų bolševizmas yra išaugęs iš ortodoksinio marksizmo, bet savo taktikoje remiasi grynai individualiniu principu ir šiuo atžvilgiu bolševikai arčiau priylgsta anarcho-sindikalistams, ne socialistams, nors ir vadinasi komunistais.

tenkinti turėjo — tuo, kiek ponas jam palikdavo arba ką jam duodavo, ir tai buvo tik labdarybė. Tuomet jei ir rūpėjo kam socialinės politikos klausimai, tai tik patiems ponams (kad jų valdomi žmonės galėtų daugiau jiems naudoti padaryti), kunigaikščiams ar karaliams (kad iš ponų daugiau sau galėtų gauti bei savo galybę stiprinti) ir kunigams (kad žmonės turėtų iš ko bažnyčias ir kunigus išlaikyti arba laiko savo sielai išganyti). Šiandien kas kita. Kuomet visur apskelbta visų žmonių lygybė prieš įstatymus ir kuomet patys žemiausieji visuomenės sluoksniai dalyvauja šalies politikos tvarkyme — jau tai tiesiu būdu (patys arba per savo renkamus atstovus), jau tai netiesiu (kaipo nariai tam tikro luomo ar klasės, kuri turi realinę galybę visuomenei reikalingų produktų gaminyje ar kt.) —, ir socialinės politikos principai turi kiekvienam, bent jau visuomenės veikėjui, būti aiškūs ir suprantami.

Norint atsakyti į šiuo klausimus, mes pirmiausia turime prisizūrėti tam, kas dabar yra, t. y. kas dabar rūpinasi žmonių gerovės kėlimu. Čia mes randamė: valstybę, įvairias savivaldybių įstaigas (valsčius, parapijas ir kt.) ir administracinius vienetus (valsčius, apskritis), privatinės arba valdžios šelpiamas draugijas ir bendroves, taip pat atskirus asmenis. Jei koks nors žmogus savo privatiniam ūkyje įveda visam laikui ne atmainomą tai sąlyką, kad, pavyzdžiui, tiek ir tiek metų jo ūkyje išstarnavęs darbininkas turi teisės gauti didesnę algą arba senatvėje pensiją, ir jei šios taisyklės pildymas įstatymų keliu garantuotas (vadinsi, jei visos taisyklės pažymėtas sąlygas išpildęs darbininkas gali ir per teismą priversti darbdavį pensiją mokėti ar kt.), tai be abejo, čia jau bus socialinė politika, nors ir privatinė. Bet jei koks nors darbdavys visumet darys tą patį, bet tik iš laisvo noro, ir jįsai šalies teismo keliu niekuomet negalėtų būti priverstas išstarnavusiam darbininkui pensijos mokėti, — tai čia jau bus tik paprasta labdarybė, tokia pat, kaip ir davimas išmaldos atėjusiam elgetai. Jei valsčiaus ar parapijos susirinkimas kartą ir visam laikui nutars, kad visi tos vietos neturtingi ar pavargėliai žmonės tam tikrose sąlygose turi teisės būti apūpinti maistu, nemokama daktaro pagalba ar kt. — viso valsčiaus ar parapijos lėšomis, tai čia, be abejo, bus socialinė politika. Bet jei tas pats valsčius ar parapija taip pat visumet aprūpintų tokiose sąlygose esančius žmones, bet kiekvieną kartą tik pagal tam tikrą laisvą nutarimą arba iš atskirų žmonių suneštų aukų, — tai čia jau bus vien tik labdarybė, nors ir komunalinė. Jei valstybės valdžia visam laikui įveda įstatymą kad, pavyzdžiui, nelikėtai nelaimėi patikus kraštai ar žmonės turi būti sušelpiami iš valstybės išdo tam tikrų sumų arba kuomet kitų kraštų gyventojai priverčiamai turi mokėti tam tikrus mokesnius tam reikalui (pavyzdžiui, atsitikus badmečiui karui ar kt.) — tai čia jau bus socialinė politika. Bet jei tokiems atsitikimais žmonės arba kraštai taip pat arba gal net geriau bus sušelpti, bet kiekvieną kartą pagal tam tikrą valdžios nutarimą ar įsakymą arba iš kokių žmonių ar organizacijų aukų (pav. Raudonojo Kryžiaus), — tai čia bus tik labdarybė, nors ir valstybinė. Žodžiu, socialinės politikos veikimu, darbais ar jų vaisiais mes galime vadinti tik tokius dalykus ir tokias įstaigas, kur atlikta arba įtaisyta ne momento žmonių ūpo ar laikinų nutarimų galia, bet pagal tam tikrą sistemą, pagal išankstus apgalvotą planą ir jau priverčiamai, — pirmiau padarytas sutarimas bei taisyklės išpildant. Tuo būdu Ameri-

kos darbininkų teisė ieškoti iš dirbtuvių savininkų ar kompanijų atlyginimo už sužeidimą (atsitikusi ne per darbininko kalte) yra Amerikos socialinės politikos vaisius—lygiai kaip ir Vokietijos ar Anglijos valstybių priverstinis apdraudimas, tuo tarpu kaip aprūpinimas darbininkų nedarbo metu lig šiol visose valstybėse patikta arba labdarybei, arba vietos savivaldybių (komunų, valsčių ar kt.) socialinės politikos kompetencijai. Kad dabartinės Europos karo metu Lietuvos bežemių ar mažžemių, išėjusių karan, moters gauna mėnesinę pašalpa, tai yra jau socialinės politikos nuopelnas, tuo tarpu kaip rusų ir japonų karo metu tos moters jei ir gavo ką, tai tik kieno nors malonės arba iš vyriausybės ant greitųjų suorganizuotos laikinės pagalbos, — ir tai buvo tik labdarybė.

Tuo būdu skirtumas tarp socialinės politikos ir labdarybės, regis, gana aiškus. ir mums čia rūpi tik tokios žmonių gerovei teikiamos priemonės bei reformos, kurios turi socialinės politikos žymių, o ne labdarybės. Rods, ir labdarybės mes negalime išanksto pasmerkti, nes žmogus vis dar negali išanksto numatyti visų netikėtų priepuolių nei gamtos galybės apsišėkimų, ir todėl visumet gali kas nors atsitikti tai ko jokiais įstatymais išanksto numatyti negalima, — o kas nors veikti, kokia nors pagalba suteikti reikia kuogreičiausia. Čia tai ir lieka užtenkamai vietos žmogaus filantropijos ar meilės jausmams apsišėkšti arba labdarybei. Bet tokie žmonių gyvenimo reikalai, kurių aprūpinimo reikalas gali būti numatytas išanksto, gerai suorganizuotoje visuomenėje turi visumet būti tam tikros socialinės politikos dalykas, o ne labdarybės. Nes žmonėms reikia ne turtingų labdaryų malonės ar „geros širdies“, bet tokių gyvenimo sąlygų, kurios kiekvienam užtikrintų teisę gyventi savo jėgomis. Tuo tarpu labdarybė, kad ir kokia ji būtų, visumet didina labdario egoizmą, o išmaldos priėmėjo dvasią dar labiau prislegia—o tai reikšia demo alizacija ir vieno ir antro. Tuo tarpu mums reikia žmonių, kurie visur kur būtų savarankiški, pasitikėtų savo jėgomis ir niekumet neatsidėtų kitais, niekumet nelauktų jokių ypatingų malonių, bet patys savo gyvenimą tvarkytų ir visumet suprastų bei žinotų, kad tik taip gyvens ir tiek turės, kiek patys užsitarnaus. Bet kad toksai žmogus tipas išaugtų, reikalinga įsiai pastatyti į tokias sąlygas, kad visumet galėtų turėti savo jėgoms ir gabumams prideramą bei tinkamą užsiėmimą, o netikėtuose atsitikimuose ar nelaimėse, — kurių apgalėti patsai vienas žmogus negali, — turėtų teisės reikalauti parėmimo iš visuomenės, kuriai normalinėse sąlygose kiekvienas žmogus visą save aukoja. Čia ir yra svarbiausios socialinės politikos principai, kurie nieko bendra neturi su labdarybės principais ir kurių prisilaikymas yra būtinas kiekvienam, kas iš tikrųjų trokšta žmonių gerovės.

(Toliau bus).

Tarptautinė kalba ir jos istorija.

Tarptautinės kalbos problema nėra nauja. Jau senovės mokslininkai buvo ją išskėle. Dekartas, Paskalis, Leibniztas, Nietšė, Tolstojus ir kiti buvo rimtai susirūpinę tarptautine kalba. Vieni jų manė paversti tarptautine kalba kurią nors gyvųjų kalbų, kiti nenorėdami statyti į privilegijuotą padėtį tą tautą, kurios kalba būtų priimta kaip tarptautinė, siūlė paversti tarptautine kalba kurią nors negyvųjų kalbą (lotynų, graikų ir t. t.). Treti siūlė priimti kurios nors mažos tautelės kalbą, kad tokiu būdu galėtų išvengti tų privilegijų ar to pavydo bei neapykantos, kurie galėtų kilti, priėmus kurią nors didesniųjų tautų kalbą.

Tačiau šita problema pasirodė esanti ne taip lengvai išsprendžiama, nes nė viena gyvųjų ir negyvųjų kalbų netiko šiam reikalui. Antra vertus, bet kuri šitų kalbų nėra taip lengvai išmokstama, kad galėtų ji eiti tarptautinės kalbos pareigas. Juk daugumas pasaulio žmonių yra darbo žmonės, kurie paprastai neturi nei galimybės nei laiko, kad galėtų svetimų kalbų mokytis ir paskui su kitų tautų žmonėmis susikalbėti.

Jau tais laikais sąmoningesnieji mokslininkai buvo nusistatę, kad tarptautinė kalba turinti būti žmonėms neutralinė, kuri nesikištų į tautų vidaus gyvenimą ir nenustelbtų kurią nors tautinę kalbą, bet kad duotų galimybės įvairių tautų žmonėms tarp savęs susikalbėti ir susitaikyti tose pasaulio vietose, kur kovojama dėl kalbų skirtumo, taip pat — duoti žmonėms galimybės skaityti tuos raštus, kurie turi daug reikšmės ir svarbos viso pasaulio tautoms.

Mokslininkų teoriniai ginčai dėl tarptautinės kalbos buvo daug trukšmo sukėlė, tačiau neprivedė prie apčiuopiamų rezultatų. Pagaliau vienas jų, būtent katalikų kunigas Johann Martin Schleyer iš Konstancos griežėsi praktikos žingsnių. Tai buvo dirbtinės kalbos, vadinamos Volapük, autorius. Nors Schleyeris atsidėjęs dirbo tarptautinės kalbos idėjai keletą metų, tačiau jo kalba praktikos gyvenime pasirodė netinkama, nes sunku buvo ji išmokti dėl savo struktūros painumo, o antra vertus — ji buvo labiau prieinama tiems, kurie vokiškai mokėjo. Todėl ji išgyvavo labai trumpą laiką, nuo 1880 ligi 1888 metų. Susirinkę į trečią ir paskutinį kongresą „volapükistai“ negalėjo tarp savęs lemtai susikalbėti ir vienas kitą tinkamai suprasti; ir matydami tai jie išsiskirstė ir daugiau neplatino tosios kalbos. Taip ir mirė Volapükio kalba, nepalikdama nė savo spausdintų raštų.

Schleyerio bandymai ir Volapükio kalbos žlugimas padarė mokslininkams tą įspūdį, kad jau beveik niekas rimtai nemanė apie kokios nors dirbtinės tarptautinės kalbos galimumą. Volapükio istorija daug kam davė progos sakyti, jog rūpesniai dėl kokios nors dirbtinės kalbos esą bergždi ir nereikalingi.

Tačiau atsirado dar vienas drąsuolis, kuris tarptautinės kalbos idėjos nenorėjo pamesti. Buvo tai daktaras L. Zamenhofas, kuris iš Schleyerio nepasisekimo labai daug pasimokė, nes jis gavó vaizdžiai pamatyti visas gerąsias ir negerąsias Volapükio ypatybes. Kad ne Volapükas, L. Zamenhofas gal ir nebūtų sukūręs tokios kalbos, kokia ši dabar tebėra. Jis

ilgą laiką tylėjo ir niekam nesakė apie savo planus. Pagaliau jis nutarė pasirodyti pasauliui su savo dirbtinės kalbos projektu. Tuo tikslu jis išleido mažą ir trumpą tos dirbtinės kalbos vadovėlį, kuriame jis nedrįso dar padėti savo tikrosios pavardės, bet pasirašė slapyvardžiu, būtent — Dr. Esperanto. O žmonės, beskaitydami tą vadovėlį, praminė tą dirbtinę kalbą tuo slapyvardžiu, tokiu būdu ir atsirado Esperanto kalba.

Kaip ir kuriomis aplinkybėmis susidarė ta Esperanto kalba — visa tai galima matyti iš paties L. Zamenhofo gyvenimo ir jo darbų, apie kuriuos čia aš ir paduosiu keletą istorijos bruožų.

D-ras L. Zamenhofas gimė Balstogėje 1859 m. gruodžio 15 d. žydų šeimoje. Jo tėvas, Markas Zamenhofas, buvo vokiečių ir prancūzų kalbos mokytojas. Balstogėje gyveno keturių tautų žmonės: žydai, lenkai, vokiečiai ir rusai. Visos šitos tautos šnairiai viena į kitą žiūrėdavo. Todėl jaunoji L. Zamenhofo sieloje ir radosi mintis — kaip tuos visus nesutikimus pašalinti? Ir jam štai įkrito į galvą neišdildoma mintis — surasti visoms tautoms bendra kalba, bet tokia kalba, kuri būtų neutrali ir nepriklausytų nė vienai gyvuojančiai tautai.

L. Zamenhofo tėvas iš pradžių juokais žiūrėjo į savo sūnaus darbus dėl dirbtinės kalbos. Bet kai jis pamatė, kad jo sūnus tik tuo darbu ir tužsiima, ėmė jis atkalbinėti jį nuo tos „utopijos“ sakydamas, jog toks darbas galįs iš galvos išvaryti jį. Kadangi sūnus neklausė tokių gąsdinimų, tad tėvas reikalavo iš jo bent ligi gimnaziją baigiant neužsiimti tokiais darbais.

Kai iš Balstogės gimnazijos L. Zamenhofas, būdamas mokinyš, perėjo į Varšavos gimnaziją, tada jis galvojo daug apie senąsias kalbas (lotynų, graikų), manydamas vieną kurią jų paversti tarptautine kalba. Bet kiek vėliau jis įsitikino, kad nei viena senųjų nei gyvuojančių kalbų netinka tam reikalui ir kad reikalinga esą sukurti nauja dirbtinė kalba.

Tuomet jis darė daug mėginimų, norėdamas padirbti tokią kalbą. Tačiau bemėginamas patyrė, jog paprastoji žmonių kalba tokią daugybę turi gramatikos formų, kurios nelengva suvokti mokiniui ir todėl ne visiems gali būti lengvai išmokstama svetima kalba. Vokiečių ir prancūzų kalbas L. Zamenhofas išmoko pačioje jaunystėje, dar vaiku būdamas, o anglų kalbos pradėjo mokytis nuo 5 gimnazijos klasės. Besimokydamas anglų kalbos L. Zamenhofas pastebėjo, kad šitos kalbos gramatikos aiškumas yra didesnis, negu kitų kalbų. Todėl L. Zamenhofas dar labiau įsitikino, jog tų gramatinių formų gausingumas dar neparodo pačios kalbos lankstumą ir tinkamumą visokiems minčių išreiškimams.

Išmokęs anglų kalbos L. Zamenhofas dar labiau ėmėsi dirbti dirbtinės kalbos reikalui. Pradėjo jis ir šiaip ir taip kombinuoti įvairias gramatikos formas, žodžių priedėlius ir galūnes. Po kiek laiko jis pagaliau sutaisė tokiu būdu visą gramatiką ir mažą žodynelį. Iš pradžių jis pramanydavo visai naujus žodžius tai savo kalbai, bet greitai pamatė, kad tokis darbas yra bergždzias, nes tokie pramanyti žodžiai jam pačiam buvo neatmenami arba greitai pamirštami. Tada jis priėjo tą įsitikinimą, kad dirbtinės kalbos žodynui medžiaga turi būti imama iš romanų bei germanų kalbų ir apdirbta taip, kaip to reikalauja naujos dirbtinės kalbos gramatika. Toliau jis pamatė,

kad daugelis žodžių įvairiose kalbose yra beveik tie patys; šiuos žodžius, kuriuos mes dabar vadiname tarptautiniais arba svetimais, jis taip pat įtraukė į savo žodyrą.

1878 metais L. Zamenhofo pramanytoji kalba jau buvo, taip sakant, parengta. Bet tarp tos kalbos ir dabartinės Esperanto kalbos yra didelis skirtumas. Tuomet L. Zamenhofas dar buvo 8 klasės gimnazistas. Apie savo pramanytąją kalbą jis pasipasakojo savo klasės draugams, kurių daugelis buvo labai susiinteresavę ta dirbtine kalba. 1878 m. gruodžio 5 d. L. Zamenhofas su savo gimnazijos draugais surengė vakarėlį, kuris buvo pašvęstas naujos kalbos atsiradimui. Per tą vakarėlį dainavo paties L. Zamenhofo sustatytą tąja kalba himną ir skaitė parašytus tekstus.

Tuomet L. Zamenhofas jautėsi esąs per jaunas, kad galėtų viešai pasirodyti žmonėms su savo kalba. Todėl jis nutarė dar palaukti kokius 5 ar 6 metus ir per tą laiką geriau apdirbti savo kalbą ir ją išmėginti praktikos gyvenime.

Per šešeris metus jis daug dirbo dirbtinės kalbos reikalui, stengdamasis ją kiek galėdamas patobulinti. Į savo šią kalbą jis daug dalykų išvertė, stengėsi rašyti originalus. Visi šitie darbai parodė jam, kad visa tai, kas teorijos atžvilgiu yra tinkama, praktikos srityje pasirodo ne visai tinkama. Daug ką jis turėjo pakeisti, išmesti, pataisyti. Dar 1878 m. L. Zamenhofui irodėsi, kad užtenka turėti gramatiką ir žodyną kalbai pramokti. Tačiau praktika parodė, kad to dar neužtenka—reikia skaityti tąja k.l.v. parašytus raštus arba bent girdėti kitus tąja kalba kalbant. Žinoma, tatau buvo nepasiekiamo, nes tąja nauja kalba nebuvo parašytų nei raštų nei niekas jąja nekalbėjo. Vis dėlto patsai savo pramanytos kalbos besimokydamas L. Zamenhofas pasijuto po savimi šią tokį pagrindą, kuris įkvėpė jam daugiau vilties.

Baigęs 1885 m. universiteto medicinos skyrių, L. Zamenhofas pradėjo užsiiminėti medicinos praktika mažame Veisėjų miestely (Suvalkijoje). Dabar jis nusprendė viešai pasirodyti visuomenei su savo atradimu. Jis parengė spaudai rankraštį-brošiūrą, kurios viršelyje buvo parašyta: D-ro Esperanto. Lingvo internacia. Antaūparolo kaj plena lernolibro. Parengęs rankraštį ėmė ieškoti leidėjo. Nuo 1885 m. ligi 1887 m. jis to leidėjo ieškojo, nes patsai neturėjo pakankamai lėšų. Bet niekas nenorėjo rizikuoti dėl jo parašyto vadovėlio, kurį galėjo niekas nepirkti ir tokiu būdu galėjo tik nuostolių padaryti. Pagaliau laimės spindulys jam pačiam nušvito. Jis susipažino su mergina, Klara Zilbernik, iš Kauno, kuri tuojau tapo jo sužiedotinė, o paskui ir žmona. Iš gautos žmonos pasogos L. Zamenhofas atidėjo tam tikrą pinigų sumą tai jo brošiūrelei išleisti. Tuo metu jis su žmona jau buvo nusikraustęs į Varšavą, kur jis užsiėmė akių gydymo praktika.

Daug kas jo išleistą vadovėlį peikė, bet daug kas ir gyrė. 1889 m. rugsėjo 1 d. Nūrenberge pasirodė pirmas Esperanto kalba laikraštis („La Esperantisto“). Patsai L. Zamenhofas norėjo Varšavoje leisti esperantinį laikraštį, bet rusų cenzūra jam tai neėdė, ypač dėl to, kad L. Tolstojus buvo pripažinęs ir išgyręs Esperanto kalbą. Tuomet, kaip žinoma, reakcinė rusų valdžia labai neapkentė L. Tolstojaus idejų.

Esperanto kalba žymiai pradėjo plėstis nuo 1901 metų. Tam plėtimuisi pačioje pradžioje daug padėjo Prancūzijoje profesorius Bourlet ir de Beaufront. 1905 m. Boulogne-sur-Mer mieste buvo sušauktas pirmas esperantistų kongresas. Tokie kongresai buvo šaukiami kasmet. Šiomet esperantistų kongresas buvo Hagoje rugpjūčio mėnesyje, o 1921 metais kongresas bus Prahoje (Čechoslovakijoje).

L. Zamenhofas mirė 1917 m. balandžio 14 d. širdies liga. Tuometėjusieji didžiausi karo mūšiai buvo nukreipę žmonių akis į karo frontus, todėl L. Zamenhofo mirtis kaip ir buvo nepastebėta.

Toks buvo Esperanto kalbos kūrėjo gyvenimas. Dabar kyla klausimas — kas toliau bus? Čia galima būtų daug pasiginčyti. Bet aš noriu tik keletą pastabų padaryti. Šiandien, ar šiaip ar taip kalbėsime, tarptautinės kalbos klausimas yra labai aktualus. Jei prieš didįjį karą buvo šaukiami retkarčiais įvairūs tarptautiniai kongresai, tad dabar, sąlygoms pakitėjus, įvairių tarptautinių kongresų reikalas dar labiau subrendo. Antra vertus, labiau susipratusiai žmonės, kurių skaičius vis didėja, labiau atjaučia bendravimo reikalingumą su kitų tautų žmonėmis. Tik čia atsistoja didelė kliūtis — žmonės vienas antro nesupranta. Norint tą kliūtį pašalinti, nieko kita nelieka daryti, kaip vartoti vieną tarptautinę kalbą tarptautiniams susisiekimams bei reikalams. Ir tokia tarptautinė kalba tegali būti Esperanto kalba, kuri jau ir praktikos gyvenime parodė savo tinkamumą visiems žmonių minties išreiškimams.

Yra, teisybė, Esperanto kalbos priešininkų, kurie daro šitai kalbai visokių priekaištų. Tačiau šitie priekaištai arba kokie nors teoriniai ginčai neturi jokios vertės, nes šiandien Esperanto kalba yra literatūra, laikraščiai ir knygos, šiaja kalba susiję žmonės kalba, tariasi. Ir sakyti dabar, kad tai vis esanti utopija, negalima. Aš pat aš prieš keletą metų žiūrėjau į Esperanto kalbą pro pirštus, tuomet ji atrodė man kaip koks žaislas. Dabar aš pajutau, kad Esperanto kalba galima išreikšti viskas; ir ji dabar man atrodo lygiai tokia gyva kalba, kaip lietuvių.

Dar keletas žodžių dėl Esperanto kalbos lengvumo. Esperanto kalbos gramatika teturi 16 taisyklių, kurių išmokyti nesunku. Bet gramatika mokėti dar nereiškia kalba mokėti. Norint įgyti galimybės savo mintims reikšti, Esperanto kalbos vis dėlto reikia tam tikrą laikotarpį mokytis, tik žinoma visada trumpiau, negu kurios nors kitos svetimos kalbos mokantis.

Aš manau, kad priėmus Esperanto kalbą tarptautinės kalbos problema bus išspręsta.

Literatūra. 1) Die bisherigen Erfolge der internationalen Welthilfssprache Esperanto auf der ganzen Welt. Dr. Hans Proelss. 2) Der Esperantismus. Geschichte und Stand der Esperantobewegung. Von Sergius Winkelmann. 3) Esperanto. Eine Kulturforderung und ihre Erfüllung. Von Prof. Dr. Göhl. 4) Die Lösung des Weltsprachenproblems. Von Prof. Christaller. 5) Die Weltsprachenbewegung vor dem Forum sachverständiger Kritik. Von Dr. W. Borgius. Be to, dar yra literatūros šiuo klausimu prancūzų, anglų ir kitomis kalbomis.

Iš ekonominio Rusijos gyvenimo

Ne vien Rusijos, bet ir daugumos pasaulio valstybių užsienio prekyba nustojo normalių sąlygų prasidėjus didžiajam karui. Normalūs Rusijos metai buvo tik 1913 metais. O sekantieji įnešė žymių atmainų: pažymime, kad įrašomose prekėse vyrauja prekės artimiau surištos su vedamuoju karu.

Prasidėjus Rusijos bruzdėjimams, o vėliau bolševikų perversmui, Rusija pasijuto dar blogesnėse sąlygose, negu buvo prieš tai. Del santarvės paskelbtosios blokados beveik visai dingo užsienio prekyba. Pačioje Rusijoje buvo daugiau kreipiama dėmesio į mitingus, į stengimąsi «perauklėti» gyventojus komunistų dvasioje, negu į šalies produktingumą, ne tai kad kėlimą, bet nors tame pačiame laipsnyje palaikymą. Šit keletas faktų, kad tai ne iš oro pagauti žodžiai, bet Rusijos gyvenimo tikrenybė.

Prieš karą Rusijoje metams buvo reikalinga maždaug apie 6 milijonus dalgių, ir viena tik Rossio dirbtuvė (netoli Vilniaus) gamindavo 1 200 tūkstančių per metus. O šiais metais visose Rusijos dirbtuvėse numatoma, kad bus pagaminta 590.071 dalgė, priskaitant ir pereitų metų likutį. (Ekonomiškąja Žizn 1920 m. Nr. 160 m.).

1913 metais Bakų rajone buvo gauta 443 milijonai pūdų naftos; 1919 metais gavimas sumažėjo net 50% (gauta 225 mil. p.) Naujų skylių grėžimais sulyginus su normaliais metais sumažėjo ligi 5%. Nežiūrint to, kad naftos buvo gaunama tik pusė, ir tai dar kildavo reikalas sumažinti, nes del transporto iširimo nebuvo vietų naftai supilti («Ek. Ž.» Nr. 172).

Dar 1916 met. Dono baseine buvo iškasama 1.750 mil. pūdų akr. anglių. Šiais metais nustatyta iškasti 240 mil. pūdų, taigi sumažėta daugiau kaip 7 kartus. Ir tai dar klausimas, ar pasiseks tiek iškasti. (E. Ž. Nr. 175).

Tas pats ir su maisto produktais. Komunistiniuose žemės ūkiuose vyrauja egoizmas ir dirbama tik tam, kad atidirbtų savo laiką. Nenuostabu, kad duonos trūksta. Ir dabar visa Rusijos viltis Sibiro duonoje. Išskaityta, kad pereitų metų perteklius Sibire siekė 77 054.000 pūdų, bet ligi birželio mėn. pasisekė išgauti tik 15,2 mil. pūdų. (E. Ž. Nr. 170). Tatai suprantama, kad Rusijos maitinimo komitetai jaučiasi atlikę nemažą darbą jei spėja padengti 25% įvestojo «pajoko» ir tik kartais pasiseka pašokti aukščiau pusės normos.

Panašiai ir su žuvimis. Kuomet prieš karą Aralo jūroje buvo pagauinama keletas milijonų pūdų, šiais metais numatome į 200.000 p. Balchaše, kur pagaudavo į 60.000 p., šiais metais nieko nepagavo (E. Ž. Nr. 170). Žuvėjų paskatinimui įvedė premijas. Už sugautus 100 pūdų bus duodama 5 arš. audinių, 1/2 švaro plytos arbatos, 1 sv. cukraus, 7 1/2 dėžučių degtukų ir 5 stikliniai puodukai.

Produkcijos sumažėjimo priežasčių skaičiuje yra ir tas, kad darbininkai neaprupinti maistu ir priversti užsiimti spekuliacija ar rasti kitų būdų gyvybei palaikyti ir todėl atpranta nuo darbo.

Maskvos «Pravda» (Nr. 160) rašo, kad visa Volga virtusi didžiausios spekuliacijos sritimi. Spekuliuoja visi, pradedant keliaujančiais ir baigiant įūrininkais. Iš Vladimirovkos vežama druska, kuri ten lengva įgyti. Aukščiau

gulinčiuose kaimuose 6 sv. druskos išmaino į pūdą miltų. Nižniame žinomais būdais perka manufaktūrą ir veža ją žemyn. Todėl nieks nenori dirbti ir stengiasi kuriuo bent būdu patekti į garlaivius Delto ne naujiena, kad prekių prikrauti garlaiviai po keletą mėnesių stovi, kol juos iškraus, nes nėra kam dirbti Pavyzdžiui Saratove, taigi prie tos pačios spekuliuojančios Volg's nuo gegužės mėnesio stovi laivai su maistu ir nieks jų neiškrauna. (Pravda Nr. 175 iš 20 VIII 10).

Dirbtuvėse irgi vengiamas darbas. Pavyzdžiui dirbtuvėje, kur gamina medines rankas ir kojas, komandiruotų yra 13^{0/0} darbininkų, sergančių — 10^{0/0}, pasišalinusių nenurodžius priežasčių — 21^{0/0}. Iš likusių tik pusė dirba. Pirmą birželio mėn. pusę sąrašuose buvo 3778 žmonės, iš jų neatėjo dirban 1,168, tai 31^{0/0}. Tokiu būdu atliekama tik 40^{0/0} užsakytų darbų, o 60^{0/0} atidedama neapibotam laikui («Pravda» Nr. 171).

Dirbtuvėse Goznak sergančių skaitome 30 — 35^{0/0} be priežasties pasišalinusių 15 — 25^{0/0} (Pravda Nr. 170). Gomzos dirbtuvėse į darbą neatėjo savio mėn. 38,9^{0/0}, vasario—36,1^{0/0}, kovo—31,1^{0/0}, balandžio—32,9^{0/0}. (Ekon. Ž. Nr. 160) Anglių kasyklose vieton nustatytų 18 ėjimų į darbą buvo tik 12 — 7. (E. Ž. Nr. 160).

Gaminimas mažta, nes trūksta prityrusių kvalifikuotų darbininkų, kurie gaudami mažą atlyginimą, stengiasi pereiti į pelningesnes vietas, k. a. miliciją, raudonąją armiją, kur jie bent kiek geriau gali patys apsirūpinti (nebūti valdžios aprūpinti) maistu.

Neįgudę darbininkai nemoka ir nesistengia taupiai apsieiti su mašinomis, tātai dirbtuvės žymiai susinešioja. Taip dabartiniu laiku Volkinio dirbtuvės (Viatkos gub.), kuriuose 1874 m. pastatytas pirmas Rusijoje garvežys, susinešioję bendrai į 565^{0/0}. Bet einant skyrium atskirus dirbtuvės skyrius susinešiojimas siekia net 70—95^{0/0}, taigi be kapitalinio remonto dirbtuvės negali pradėti veikti. (Ek. Ž. Nr. 170).

Čia ėmiau medžiagos iš tų keletos numerų, kurie man pateko ir kiekvienaime galima šis tas išskaityti, nors žinoma apie tokius blogumus stengiamasi kuo mažiausia rašyti, užtat stambiai pažymima, kad tokia tai dirbtuvė padarė remontą 5 garvežiams, kuomet prieš karą išleisdavo iš remonto dešimtimis.

Tas viskas sąryšyje su paskelbtąja Rusijai blokada sudarė blogą Rusijoje padėtį, kuomet viduje viško trūko, patys nesugebėdavo pagaminti, o iš kitur kur negalima buvo gauti. Norint išėiti iš tos kitingos padėties, rusams teko padėti į šalį kai kuriuos savo principus, įsitikinimus ir pradėti taikos derybas su naujai įsikūrusiomis valstybėmis, kad tuo būdu prasimuštų prie Europos ir užmegztų prekybą su užsieniū. Jau tik viena taika su Estais davė Rusams gerų rezultatų.

Dar 1918 met. pasisekdavo kai kuriam laivui prasprukti į Rusiją ir tuo būdu visais 1918 met. į Rusiją buvo įvežta:

Žemės ūkio mašinų	122 143 pūd.
Mašinų bei jų dalių ir geležies bei plieno dirbinių	12 976 „
Plieno	1 478 „
Chemijos produktų	12 944 „

Valgomų daiktų	2.472	„
Sėmenų	1.453	„
Popierio	11.832	„
Anglių	2.719.114	„
Viso	2.914.414	pūd.

1919 m. Rusijos blokada buvo stipriai vedama ir patys rusai įvairių komisariatų kurstomi ir vedami kariavo su naujomis valstybėmis. Tuomet Rusija beveik visai nieko negaudavo. Tiesa, buvo daromi bandymai kaip nors prasimušti ir gauti mainomis prekių iš Švedijos, Norvegijos, bet vis nenusisekdavo. Taigi gruodžio 13 d. buvo sulaukytas garlaivis «Suninčeu» su prikrauta susisiekimo medžiaga.

Tik taika su Estais padarė Rusijai taip reikalingą taką į pasaulį. Nuo šių metų kovo ligi rugsėjo į Rusiją jau įvežta:

	pūdai	o/o/o
Va'gomų produktų	823.035	69.19
Odų	3.573	0.30
Sėmenų	40.926	3.41
Chem. niu produktų	33.343	2.84
Mašinų ir geležies bei plieno dirbinių	179.629	15.10
Popierio	103.118	8.67
Manufaktūros	509	0.04
Kitų prekių	4.955	0.42
Viso	1.189.538	100

Nors bendrame skaičiuje įvežta nedaugiausia, bet mirusiam Rusijos gyvenime tatau sudaro nemaža paramą. Pavyzdžiui, nors ir dalgiai. Šiems metams rusai turi 590 tūkst. dalgių, o iš Revelio buvo laukiama 130,000. Be abejo, panašiai ir su kitomis prekių rūšimis.

Saryšyje su taikos derybomis, rusai pradėjo taisyti savo laivus, tikėdamies kiek galima didesnės prekybos su užsieniu. Baltijos jūrų prekybos laivynas gali pakelti apie 6 mil. pūdų. Rugsėčio mėn. jau buvo sutaisyta laivų, kurie išskaičiavimu vienu kartu gali atvežti 3.400 tūks. p. įvairių prekių. Įsitikinus savo ekonominėje suirutėje ir nesitikėdama pati jos atitaisyti, Rusija taip noriai griebsi taikos derybų su įvairiomis valstybėmis, suteikdama joms kai kurių ekonominių garantijų, nes tik tuo pagerino ir savo pačių būvį, gavus progą užmegzti gyvesnę prekybą su užsieniu.

II-jo Internacionalo kongresas.

II-is internacionalas, kuriam prieš karą priklausė beveik visų valstybių ir tautų socialistinės partijos, karo metu buvo beveik paūšęs, bet po karo vėl pradeda atsigavinti. Pirmoji internacionalo narių konferencija buvo Berne 1919 m. vasario 2—10 d., o antroji tais pačiais metais rugpiūčio 1—10 d. Liucernoje. Čia jau oficialinai dalyvavo ir Lietuvos Socialistų Liaudininkų Demokratų Partijos atstovai, ir Lietuvai buvo pripažinta 4 balsai pasaulio darbo žmonių šeimynoj.

Šių metų VII. 31—VIII. 5 Ženevoje buvo pirmasis po karo darbininkų ir socialistų internacionalo kongresas, kur taip pat dalyvavo soc. liaud. dem. partijos atstovai. Kongresas nebuvo taip gausingas, kaip galėjo būti, nes trūko Prancūzijos, Italijos ir Šveicarijos didžiunos ir Vokiečių mažumos (nepriklausomųjų) socialistų, visai nebuvo Austrijos, Norvegijos socialistų. Šiems antrasis internacionalas atrodė per daug «sudešinėjęs». Nebuvo ir Amerikos socialistų. Vis dėlto kongrese dalyvavo apie pora šimtų atstovų iš šių valstybių: Anglijos, Australijos, Naujosios Zelandijos, Prancūzijos, Azerbaidžano, Olandijos, Gruzijos, Lenkijos, Švedijos, Vokietijos, Danijos, Rusijos, Belgijos, Italijos, Šveicarijos ir Lietuvos.

Daugiausia delegatų buvo iš Anglijos. Iš čia visoms socialistinio darbininkų judėjimo srovėms buvo atstovaujama. Iš kitų valstybių buvo mažiau ar daugiau vienminčiai—tiek vienminčiai, kad beveik visos svarbiausios politinio turinio rezoliucijos beveik viso kongreso vienu balsu buvo priimtos.

Pačios kongreso priimtosios rezoliucijos turi didelės reikšmės tuo atžvilgiu, kad darbininkų ir socialistų internacionalas aiškiai ir galutinai atsistojo ant tikros demokratinės papėdės, atmesdamas visokią diktatūrą ir aiškiai pabrėždamas, kad socialistinė tvarka nėra ir negali būti viena diena ar vienu mastu visur įgyvendinama, bet kad ji turi ir gali įsilyvendinti tik pamazų, prisitaikant prie atskirų kraštų ūkio išsiplėtojimo ir žmonių kultūros laipsnio. Grynojoje politikoje kongresas taip pat atmetė taktiką, pagal kurią smerkiama kiekvienas bendradarbiavimas su buržuazinėmis grupėmis. Priešingai, pritar-damas dalyvavimui socialistinių partijų koalicinėse vyriausybsė ir ypač pā-tardamas socialistams stengtis per savo valstybių vyriausybes daryti įtaką Tautų Sąjungai, norint sudemokratinti, ir ją nesmerkdamas, darbininkų ir socialistų internacionalo kongresas aiškiai ir atvirai išpažino dėsnį, kuris verčia socialistus ne pasitenkinti opozicija del opozicijos, o atkingai stoti į darbą ir pamazų gerinti netobulas valstybių politines organizācijas. Bet ypač pažymėtinas dar vienas dalykas. Anksčiau socialistų tarpe ir ypač internacionalo posėdžiuose darbininkais buvo vadinami tik darbininkai—rankų darbo samdininkai. Del šios priežasties ir Lietuvos Socialistų Liaudininkų Demokratų Partija, kuri darbininkais vadindavo ne tik samdininkus, bet ir amatninkus, ir tarnautojus, ir svetimo darbo neišnaudojančius ūkininkus, kai kurie žmonės nenorėdavo net socialistine partija pripažinti. Bet dabar pasaulio darbininkų ir socialistų internacionalo kongresas savo rezoliucijoj del politinės sistemos aiškiai ir atvirai pabrėže, kad darbininkais

reikia laikyti ir vadinti ne vieni samdininkai, bet ir amatninkai, ir ūkininkai ir tarnautojai bei šiaip proto darbininkai, žodžiu—visi, kurie iš savo darbo gyvena

Žemiau spausdiname svarbesniašias kongreso rezolucijas ištisai. Ypač atkreipiame skaitytojų akį į rezolucijas del politinės sistemos ir socializacijos pagrindų. Ten yra tiek daug svarbių minčių ir realinės politikos nurodymų, kad iš jų turėtų ir galėtų pasimokyti ne vieni socialistai.

Politinė socialistinė demokratijos sistema.

1. Kapitalistinė sistema lygiai karo metu kaip ir lig šiol taikos metu pasirodė nesugebanti socialinių santykių pagerinti ir delto perėmimas politinės galios į darbo klasės rankas tampa istorine būtenybe.

Darbininkų klasei pridera ne tik rankų darbininkai, bet taip pat proto darbininkai, patys dirbą ūkininkai ir amatininkai, t. y. visi tie, kurie produktingą rankų ar proto darbą dirba.

2. Pirmutinė sąlyga, duodanti galimybės ekonominę ir politinę galią į savo rankas paimiti, yra tai pakankama darbo klasės vienybė ir tarpusavio susitaikymas politinius ir profesinius kovos būdus pritaikant.

Kongresas pasmerkia žiauriasias prievartos ir teroro metodes. Tačiau darbo klasė negali atsakyti nuo tiesioginės akcijos pavartojimo sprendžiamuose konfliktuose su imperialistinėmis ir kapitalistinėms pajėgomis.

Mėginimai paversti sistematinai ekonominį streiką į revoliucinį judėjimą turi būti kuo griežčiausiai pasmerkti.

3. Įgavus politinę galią vystosi socialistinė valstybė, kurios vyriausias uždavinys—sistematingai socializuoti visuomenę. Kolektivizmas ir demokratybė įstatymus leidžiant ir valdant sudaro čia pagrindą. Pirmasaj uždavinys—plėtoti laisvą visuomeninių pajėgų darbuotę. To gi negalima pasiekti per mažumos diktatūrą.

4. Atstovaujamojų organų rinkimai turi būti visuotini ir lygūs abiem lytims. Parlamentas atstovauja visos tautos galiai ir tautos vienetui, rūpinasi valstybės saugojimu iš vidaus ir ne iš vidaus, leidžia įstatymus ir veda politiką. Departamentų viršininkai (ministeriai, vert.), kaip taisyklė, yra jo nariai. Valdžia tėra jo vykdomasis komitetas.

Parlamentas gali pavesti kai kurias politines funkcijas visuomenės ūkio bei socialinių grupių atstovybei, kad tuo būdu ūkio gyvenimo vedimas ir jo socializavimas eitų viešai kontroliuojant visiems jame dalyvaujantiems.

Konsumentų interesai turi būti parlamento saugojami ir jų atstovai turi dalyvant socializavime, būdami įtraukti į tam tikras ekonomines organizācijas.

5. Šalia parlamento yra ūkio taryba, kuri susideda iš įtakingų profesinių ir visuomeninių organizacijų.

Parlamentas gali pavesti ūkio tarybai ūkio ir socialinius klausimus tirti, ruošti įstatymų leidimą tais klausimais ir įstatymų projektus.

Įvairių profesinių ir socialinių organizacijų santykius privalo tvarkyti kiekvienos valstybės parlamentas.

Socializavimas (suvisuomeninimas).

Socializuoti — tai reiškia: 1) Visą pramonę ir visas jos šakas, kurios tik tarnauja žmogaus reikmenų patenkinimui, perimti iš kapitalo nuosavybės ir valdymo visuomenės nuosavybės ir valdyman.

2) Ne ekonomingą gaminimą ir paskirstymą, kurio vienintelis tikslas yra privatinis pelnas, paversta tikslesniu gaminimu ir ekonomingu paskirstymu, atsižvelgiant kuo didžiausios visų naudos.

3) Ekonominę vergiją, kurioje dabar, esant privatinei nuosavybei, gyvena dauguma tikrųjų gamintojų (producentų), paversti bendradarbiavimu visų dartininkų darbo įstaigos vedime.

Nuolatos ir smarkiai didėjant monopolistinei kapitalizmo kontrolei pramonėje, auga privatinų savininkų galia savo nuožiūra nustatyti kainas reikalingiausiems gyvenimo daiktams ir veda konsumentus į nusiminimą.

Iš kitos pusės vis stipriau reiškiasi organizuotų darbininkų pastangos sugriauti tokią produkcijos sistemą, kuri laiko juos vergijoje ir neduoda jiems net galimybės kiek žymiau savo gyvenimo sąlygų pagerinti.

Ši kapitalizmo nepakenčiamybė diena iš dienos verčia būtinai statyti ūkį ant socializmo pamatų.

Socializavimas eis žingsnis po žingsnio pirmyn nuo vienos pramonės šakos prie kitos, žiūrint kaip kurioje nors valstybėje vietos sąlygos tatai leidžia. Tačiau, kad ir kaip socialistai eina prieš privatinio pelnymo, si ūkį, jie negriaus jo nė vienoje pramonės šakoje pirmiau, negu jie galės pamainyti geresne organizacijos forma. Toksai žingsnis po žingsnio einas socializavimas neleidžia, apskritai einat, atimti privatinės nuosavybės be atlyginimo ne tik delto, kad tatai būtų neteisinga vien atskirus asmenis paliešti, bet ir delto, kad kapitalistinių įmonių konfiskavimas pakenktų tosioms pramonės šakoms, kurių dar tuojau negalima socializuoti.

Reikalingos išmokėjimui sumos surenkamos uždedant mokesnius ant turtingųjų klasių, priskaitant čion turto paėmimą, mokesnius nuo įplaukų, paveldėjimo mokesnius ir paveldėjimo susiaurinimą valstybės naudai.

Ūkio žvilgsniu neišvivyčiusioje visuomenėje, kur gyventojai susispaudę centruose miestuose, socializavimas įgyja tris svarbiausias formas; būtent visuomeninę, savivaldybinę ir koperatyvinę.

Taip, sakysime, žemė turėtų būti visuomenės nuosavybė, nežiūrint to, kaip jos valdymas būtų sutvarkytas; tačiau ūkininkų nuosavybė, ten, kur ji yra, turi būti palikta ir apsaugota. Taip pat turėtų būti suvisuomenintos tokios štai pramonės šakos, turinčios didžiausios reikšmės visai visuomenei, kaip: susisiekimas, elektros gaminimas ir kasyklos. Didelis skaičius pramonės šakų ir įmonių turės pereiti į savivaldybių rankas. Tokios štai įmonės, kaip šviesos, vandens ir elektros parūpinimas taip pat aprūpinimas maistu ir butais ir kitų gyvenimo reikmenų gaminimas bei paskirstymas turėtų būti, bendrai imant, konsumentų kooperatyvų žinioje.

Tose pramonės šakose, kurios dar nepribrendę socializavimui, arba kurių socializavimas negalimas tuojau del kitų kurių atžvilgių, turi būti įvesta visuomenės kontrolė, kad galėtų būti taikomos priemonės produkci-

jai bei paskirstymui pagerinti ir papiginti, kainoms nustatyti ir sutartiesiems darbo bei tarnybos primokėjimams patikrinti.

Svarbu yra pabrėžti, kad plačioje laisvėje, kokia turės būti socialistinėje visuomenėje, socializavimo principas nedraus socializuotosios žemės ūkio valdymo atskiriems ūkininkams, nei amatų dirbtuvių laikymo savarankiškiems amatininkams, nei įvairios rūšies meno laisvo dvasios kūrybos darbo, jei, žinoma, nebus išnaudojamas kitų žmonių darbas. Iš kitos pusės socializavimo principas neleidžia stambiose pramonės šakose, žemės gelmių, prigimties turtų ir produkcijos įrankių nuosavybės atskiriems žmonėms arba kurios nors rūšies draugijoms; neleistina taip pat viešpatuoti kokiems nors asmenims arba grupėms tose pramonės šakose, kur jie turi užsiėmimą.

Visuomenės uždavinys yra pridaboti kainų ir pateikti nuolatos daugiau kapitalo socializuotai pramonei vartyti.

Socializuotos pramonės valdymas.

Svarbiausias principas socializuojant yra tas, kad valdymas turi būti atskirtas nuo priežiūros; priežiūra pavedama žmonių rinktajai Tarybai, valdymo gi organai visose pramonės šakose turi būti nepriklausomi nuo politinės valdžios organų.

Suvisuomeninta pramonė.

Kiekviena pramonė ir jos šaka, esant ypatingoms sąlygoms, reikalauja ir atitinkamai pritaikytos valdymo formos. Bendrai imant, siūloma suvisuomenintoje pramonėje įvesti:

a) Vyriausią valdymo Tarybą iš atstovų:

- 1) ten dirbančių darbininkų,
- 2) įmonės vadovybės (priskaitant technikinį personalą),
- 3) konsumentų ir visos visuomenės,

b) kur tatai reikalinga — apskrities tarybos atitinkamos srityse panašaus sąstato,

c) darbo vedimo komisija (Betriebsausschuss) kiekvienoje fabrikoje, kasykloje ar kitoje įmonėje.

Kiekvienoje suvisuomenintoje pramonėje turėtų būti ypatingos įstaigos daryti kontraktams tarp įmonės vadovybės iš vienos pusės ir atskirų profesijų, dirbančių toje įmonėje, iš kitos pusės. Taigi turėtų būti bendra taryba kiekvienai profesijai, kuri yra susiorganizavusi į profesinę sąjungą arba sindikatą. Kiekviena tokia taryba turėtų susidaryti lygiomis dalimis iš įmonės vadovybės atstovų ir iš atitinkamos profesijos profesinės sąjungos atstovų.

Streikų teisė

t. y. bendras atsisakymas nuo darbo negali būti uždraustas nė vienam žmogui neįžeidžiant jo laisvės. Nuo tos valandos, kada nereikės kovoti su kapitalo išnaudojimu, o tik išgauti prideramos darbo sąlygos iš visos visuomenės, galima tikėtis, kad visuomenės balsas bus sprendžiamasis.

Socializavimas valsčiais.

Didelė pramonės šakų dalis, kuri yra rankose savivaldybių, turėtų būti valdoma visuomenės renkamos, tarybos įtraukiant atstovus dirbančių ten galvos ir rankų darbininkų. Tos valsčių įmonės turėtų turėti tokias pat įstaigas, bendrus sutarimus daryti, kaip ir susisuomenintos įmonės.

III Rezoliucija del tautų apsisprendimo.

Tą valandą, kada rusų-lenkų karas gresia naujo Europos karo pavojumi, kongresas pareiškia, jog visos darbo žmonių klasės pastangos turi būti kreipiamos į tai, kad būtų įvykinta ir sustiprinta taika; tatau gi yra galima tik remiantis laisva tautų apsisprendimo teise.

Daugelis tautų ligi šiol tebespaudžiamos ar puolamos, pavyzdžiui Egipto, Mažosios Azijos ir Kaukazo tautos. Tų tautų nepriklausomybė turi būti užtikrinta. Kai kur jau berods iškovotai nepriklausomybei sudaromas gin-
kluoto antpuolio pavojus.

Kongresas, protestuodamas prieš antpuolius, taikomus prieš Sovietų Rusiją, protestuoja drauge prieš kitų tautų žemių rusų okupaciją, kaip štai Azerbeidžane, kurio nepriklausomybė turi būti pripažinta.

Tyrinėjimo komisijai, kuri vyksta į Užkaukazį, pavedama paruošti apie Azerbeidžaną pranešimą, kuriuo galima būtų vadovautis tolimesnėje dar-
buotėje.

Kongresas protestuoja prieš lenkų okupaciją Lietuvoje ir prieš rusų karo valdžios ardymą savivaldybės organų Lietuvoje ir griežtai reikalauja vykinimo taikos sutarties, padarytos tarp Rusijos ir Lietuvos 1920 m. liepos m. 12 d.

Toliau Kongresas kreipia visų internacionalo sekcijos dėmę į Lenkijos padėtį, kurios nepriklausomybei, nuo seno sudariusiai vieną pamatinių internacionalo programos punktą, dabar gresia pavojus.

Kongresas mano, jog teisingoji taika turi garantuoti Lenkijos nepri-
klausomybę, bet tuo pat metu jis energingai protestuoja prieš kiekvieną mėginimą panaudoti dabarties atsitikimus kaipo progą įsikišti į Rusijos vidaus reikalus.

IV. Rezoliucija del karo atsakomybės.

Kongresas,

atsižvelgdamas į tai, kad vokiečių socialdemokratų savo memuare del atsakomybės klausimo pareiškia, jog vokiečių revoliucija viso pasaulio ir visų pirma vokiečių tautos nelaimei kilo penkis metus pervėlai; kad vokiečių socialdemokratų gailisi nekovoję pakankamai sėkmingai prieš karą su mili-
tarizmu ir imperializmu, ypačiai, kur jis reiškėsi užsienių politikoje, prieina-
moje tautos atstovų kontrolei;

Atsižvelgiant į tai, kad kongreso komisijoje socialdemokratų atstovas yra pareiškęs:

1) Bismarko Vokietija, kaip tatau berods pripažino Marksas ir Engelsas, sunkiai sukretė pasaulio taiką, priskirdami 1870 m. pajėga Elzasą ir Lotaringiją, ir Vokietijoj negali nė būti dabar Elzaso-Lotaringijos klausimo.

2) Kaizerinė Vokietija padarė naują nusižengimą tautų teisei, laužydama 1914 m. Belgijos neįtarietą ir nepriklausomybę ir kamuodama okupuotųjų kraštų gyventojus priešingai žmoniškumo dėsniams.

3) Respublikinė Vokietija prisipažįsta privalanti duoti atlyginimų, kurie tiesioginai eina iš ofenzyvos imperialistinės Vokietijos, kuri atsisakė nuo galimojo dar trečiųjų teismo prieš pat konfliktą.

Imant domėn šias deklaracijas:

Panaujina santarvės valstybių socialistų deklaraciją 1915 m., jog kapitalistinis režimas, sukurstęs interesus ir apetitus, yra viena svarbiausiųjų karo priežasčių, bet pareiškia, kad dargi vokiečių memuaro žodžiais betariant, — «betarpinė karo priežastis, jeigu ir nevienintelė, tai bent svarbiausioji buvo tai užsitarščiavimas ir nesąžiningumas nesamų dabar Vokietijos ir Austrijos valdžių».

Tautų smerkimas tebus nežmoniškos skerdynės kaltininkams, kurie paplūkdė kraujuose Europą ir visą pasaulį.

Kongresas pareiškia tvirtą pasiryžimą pašvęsti visas pajėgas atstatyti karo sugriautam pasauliui ir kovoti su agresyvinėmis valdžiomis, vadovaujantis Internacionalo dvasia ir siekimais.

Kl. Prielgauskas.

Lietuvės užsienių politikos apžvalga.

Kalbant apie Lietuvos politinę apžvalgą dar 1 ir 2 „Varpo“ Nr., p. M. Sleževičiaus buvo pabrėžta tos sunkios ir tamsios Lietuvos gyvenimo perspektyvos. Tais laikais dar daug Lietuvos sūnų kentė skaudų kaimynų okupacijos jungą. Tuomet pasaulio valstybės, dėl skleidžiamų mūsų kaimynų melagingų ir šmeižiamų žinių, žiūrėjo į mus ir mūsų laikinąją Vyriausybę — Valstybės Tarybą — su didžiu nepasitikėjimu. Kaip tik tuo pačiu laiku artimiausi mūsų kaimynai ir kilmės broliai — latviai, matydami lenkų sėkmingą žygiavimą į rusų kraštą, varė griežtai pražutingą mūsų tautai politiką, lyg norėdami mūsų pražuties sulaukti, kad iš to galėtų daryti sau laimingesnę ateitį.

Prancūzai, būdami didžiausiais lenkų „draugais“ ir turėdami nemaža įtakos į visą lenkų politikos gyvenimą, varė drauge su lenkų imperial-šovinistais priešingą mūsų tautiniam atgijimui politiką, nenorėdami pripažinti mūsų laikinosios Vyriausybės net „de fakto“... Tokią politiką prancūzai varė dėl to, kad manė, jog lenkai „išnaikinsą“ bolševikus ir sugrąžinsią įdėtus prancūzų imperialistų kapitalus į pražuvusią rusų buržuazinę valstybę. Žinoma, tos politikos vaisiai skaudžiai skriaudė mus lietuvius; tai buvo pagaly, padėtas skersai kelio, kad prie jo priėjus reiktų ant visada sustoti. Tokiu būdu, Prancūzija būdama kaip viena iš Santarvės įtakingų valstybių, daug kenkė mūsų tarptautinei padėčiai. Pav., del Prancūzų valdžios nepalankumo buvo trukdomas net mūsų diplomatinis susisiekimas (buvo atsi-

tikimų, kuomet prancūzų atstovai nevizuodavo mūsų diplomatiniais asmenimis paą ir tt.). Tokia padėtis labai apsunkindavo mūsų Vyriausybės su svetimomis valstybėmis susisiekimą, norint nušviesti per Lietuvos atstovybės užsieniuose tikrą mūsų padėtį. Tokia nenormalinė padėtis buvo nepakenčiama. Tačiau, nežiūrint į tuos mūsų gyvenimo sunkius laikus, buvo palankesnių mūsų siekimams tautų (kaip pav. Anglija, Vokietija ir kit.).

Šiandien Lietuvos tarptautinė padėtis žymiai atsimaime. Lietuva jau turi tikrą savo šalies šeimininką—Sreigiamąjį Seimą, pačiu demokrat ngiausiu būdu išrinktą. Ir prancūzų politika šiandien jau žymiai yra pasikeitusi, nes jie jau pripažino Lietuvą „de facto“. Ne gana to, Prancūzų vyriausybė yra priversta skaitytis su Lietuvos gyvavimo faktu. Todėl, tinkamesniam ir nuodugnesniam mūsų politikos gyvenimo ištyrimui, prancūzai pasyrė savo diplomatinį atstovą Baltijos valstybėms p. de Sartiges ir konsulą Lietuvai Coumau. Tokiu būdu vienas iš didžiausių Lietuvos Nepriklausomybės trukdytojų pradeda darytis palankesnio mūsų savarankiškumo kūrybai. Tas pradėjimas suprasti tikrų mūsų tautos siekimų šiuo svarbiu momentu labai daug reiškia.

Be to, Lietuvos vyriausybė padarė taikos sutartį su savo buvusia suverene — Rusija, kuri ant visada atsisako nuo savo suvereniteto prie Lietuvos ir pripažįsta mūsų tautos apsisprendimo teises etnografinėse siero. Taikos sutartis jau ratifikuota abiejų vyriausybių ir tuo būdu užmezgiami tarp abiejų kaimyninių valstybių diplomatiniai ryšiai. Tuo pačiu atveju atsirado galimybės sugrįžti iš Rusijos mūsų tremtiniais, kurie ligi šiol priversti buvo skursti Rusijoje, negalėdami atnešti jokios naudos savo tėvynei. Jų sugrįžimas kasdien žymiai auga ir Lietuvos inteligentijos jėgos stiprėja. Be to, Lietuva gauna nors dalį už padarytus jai nuostolius atlyginimą. Taip pat Lietuvai grąžinama daug archyvų su dokumentais, kurie ateityje žymiai palengvins Lietuvos vidaus atvarkymą.

Dar neužbaigti visi politikos klausimai su Latvių vyriausybe... Dar apie Birutės kainą vaikščioja latvių kareiviai; ten, Palangoje ir jos apylinkėje dar gyva Lietuvos kūno dalis tebėra latviu okupacijoje. Įvykus rugpiūčio 23 š. m. Rygos Konferencija lyg ir buvo pasiėmusi išspręsti Lietuvių-Latvių ginčijamus klausimus, tačiau to dar kol kas nepadarėta. Žinoma, ši konferencija davė kur kas geresnių vaisių, negu buvusios pi miau konferencijos, tačiau svarbiausieji klausimai dar ligi šio laiko tebėra neišspręsti. Mano supratimu, panašių konfe encijų šaukimas turėjo daugiau naudos Suomiams, Estams ir Lenkams, tarp kurių nėra opiausių klausimų — sienų klausimo. Lietuvams gi, kol neišspręstas sienų klausimas ir politiniai Lietuvių-Latvių santykiai tai buvo tik bergždzias darbas. Kaip galima spręsti ekonominius bei kitus klausimus, kuomet įvykę sienų klausimo ginčai gali tą viską paversti niekais? Tokiu būdu sienų klausimas su latviais turėjo būti svarstomas pirmoje eilėje. Ir tik tą klausimą išspręsdus — spręsti kitos rūšies klausimus. Kai sienų klausimas tarp Lietuvių-Latvių bus išspręstas, tuomet kur kas lengviau rasti kelias spręsti visiems kitiems klausimams. Todėl ir šios paskutiniosios konferencijos tikslas galutinai neatsiektas nes sienų klausimas visą politinį bėgį gali nukreipti kiton pusėn ir tas padarytasis konferencijos darbas gali žlugti. Tą nuomonę patvirtina kad ir šie faktai. Kai prasidėjo Rygos konferencija, dar tuo laiku lenkų armija

traukėsi netvarkingai. Tada latviai Lietuvos atstovus konferencijoje priėmė su orkestru. Bet tik ką baigiantis konferencijos darbams, kuomet lenku armija vėl pradėjo pult rusus, — latviai išlaukė ir Palangos apylinkėse be jokios priežasties pradėjo šaudyti į mūsų sąrgybas. Prie to dar galima pridurti latvių ultimatinio turinio „nota“, dėl jų piliečių Lietuvoje. Bet ir čia mes liksime su šviesesne viltimi ateitin.

Per tą laiką Mažosios Lietuvos politinė padėtis beveik neatsimainė, neskaitant mažų mūsų tautai naudingų atmainų, įvykusių vidujiniame gyvenime.

Anglija, Vokietija Italija ir kit. valstybės didžių už ar prieš mus nusistatymų neparodė.

Lieka dar paminėti paskutinį ir opiausį mūsų politikos klausimą — nustatymą draugiškų kaimyninių santykių su lenkais. Lenkai — tai didžiau i lietuvių tautos priešai, su kuriais visų klausimų reguliavimas — tai yra sunkiausias mūsų vyriausybės uždavinys. Lenkai dar ligi šio laiko nenori suprasti mūsų tautos siekimų: laiko save lyg kokiais mūsų teritorijos „suveronais“, drįsdami kištis net į mūsų vidaus reikalus. Jie pretenduoja sau tas Lietuvos žemes, kurios niekad nėra priklausiusios lenkų valstybei. Jie mūsų sostinės Vilniaus klausimą sako galinti „išspręsti“ patil lenkų valdžia. Dar istorijoje nėra tokio fakto, kad tautos sostinėje būtų daromas plebiscitas arba sprendžiamas svetimos valdžios jos likimas, kaip tai sako lenkai!...

Nežiūrint to, kad jau ant Gedimino kalno plevėsuoja Lietuvos vėliava; kad pagaliau Vilnius, mūsų sostinė, jau mūsų rankose ir daug paliuosuotos yra mūsų iš lenkų okupacijos teritorijos, tačiau dar yra sunkus uždavinys nustatyti su lenkais draugingus kaimyninius santykius. Tiesa, lenkų vyriausybė pripažino Lietuvą „de fakto“, tačiau tas pripažinimas mažai atsiliepė į lenkų politiką, ir jų tendencinius siekimus Lietuvos atžvilgiu. Iš čia galima suprasti, kad lenkai su latviais šoka „sutartinę“...—Pradėjus trauktis lenkų kariuomenei iš pagrobtųjų Rusijos žemių, jie atsiuntė į Lietuvą karo delegaciją, sakydami, kad Vilnių atiduoda Lietuvai. Grabskis Spa konferencijoje viešai pareiškė, kad Lenkai Vilnių pripažįstą Lietuvai. Tas viskas daroma tuomet, kuomet lenkų kariuomenė traukias netvarkoje, užleisdama net savo žemės teritorijas rusų bolševikų armijai. Bet bent kiek fronto įvykiams pasikeitus — lenkai vėl dainuoja „seną giesmę“, nuo kurios neseniai buvo atsisakę... Tas jų „pretenzijas“ patvirtina naujas lenkų armijos veržimasis į Lietuvos teritoriją ir statymas mūsų vyriausybei naujų „ultimatumų“, remiamų visokiais melagingais prasimanymais... Todėl vėl Lietuvos vyriausybė ir visuomenė yra priversta stoti prieš lenkų imperialšovinistų užgrobimo planus, ir ginti savo suverenes teises, nežiūrint, kad dėl to tenka ir kraujas lieti...

Mūsų vyriausybė pasikeitė su Lenkų vyriausybe keliomis notomis Rugsėjo 15 d. prasidėjo Kalvarijoje tarp lietuvių ir lenkų visiems „nesusipratimams“ išspręsti konferencija, kuri rugsėjo 18 d. buvo pertraukta.

Trumpos pastabos.

Apie Seimą. Viskas dabar sukasi apie Seimą. Kalba apie jį žmonės, rašo ir laikraščiai. Vieni jį giria, o kiti peikia, ir tai daro vieni „iš principo“ — kad visumet nori opozicijoj būti, o kiti „taktikos atžvilgiais vaduodamies“

Kas tai yra Seimas? „Šimtas dvylika karalių“ — pasakė „Tautoje“ Jakštas, o Tumas pridėjo šimtas dvylika bolševikiškų „alių. Bet „Socialdemokratas“, akia mirksėdamas į Rytų žmones ir dideliu revoliucininku dėdamas, tvirtina, kad Seimas, kuriame nėra socialdemokratų didžiūmos, yra ne žmonių išrinktas Seimas, o buržuazijos padaras...

Del šitos pažangiečių ir socialdemokratų opozicijos „Lietuvos Ūkininkas“ savo muzikišku protu net padarė išvadą, būsią socialdemokratai ir pažangiečiai bloką padarę. Bet tai ne teisybė—jokio bloko nėra. Pažangiečiai pyksta ant Seimo, kad jis dvarus iš ponų pergretai ima, o socialdemokratams nepatinka, kad Seimas per dideles ceremonijas su dvarininkais daro. Ir toliau: pažangiečiai, neimdami iš ponų dvarų, norėtų visiems bežemiams ir mažazemiams žemės į nuosavybę duoti, o socialdemokratai, dvarus paėmę, norėtų juose vieton senų ponų jaunos komisarus su „darbininkų ūkio tarybomis“ pastatyti ir per juos dvarus neskirsčius po senovei valdyti. Taigi čia jokio bloko tarp pažangiečių ir socialdemokratų nėra. Nėra nė kitur. Pavyzdžiui, pažangiečiai atsisakė į vyriausybę eiti delto, kad «bolševikiškasis seimas» davė visiems «neribotų laisvių», o socialdemokratai tą pat padarė delto, kad «buržuazinis seimas» «visas laisves» panaikino.. Ir tt.

Tuo tarpu, kol visi tie ginčai eina, Steigiamasis Seimas tris mėnesius posėdžiavo, vieną mėnesį «ilsėjosi» ir dabar vėl ėmė posėdžiauti. Ar jis ką gera padarė?—Čia vėl atsakymai bus nevienodi. Pavyzdžiui kada St Seimas paskelbė laikinąją konstituciją su visomis žmogaus ir piliečio teisių garantijomis ir dar davė amnestiją politikos visiems nusikaltėliams, tai patiko tiems nusikaltėliams ir nepatiko jų gaudytojams ir saugotojams. Bet kada Seimas pasakė, kada laisvės laisvėms, amnestija amnestija lieka, bet kas mėgina valdžią griauti ir tvarką ardyti, turi būti baudžiamas, — tai vėl nuliūdo pirmieji ir nudžiugo antrieji. Arba toliau — kada Seimas nutarė paimti miškus ir privilegijuotai įgytus dvarus, arba skirstant dvarus duoti ne vieniems kariškiams, bet ir kitiems bežemiams ir mažžemams žemės, arba smulkiuosius dvarų nuomininkus palikti senose vietose ligi žemės reformos,—tai pyko dvarininkai ir džiaugės nuomininkai, bežemiai ir mažžemiai. Arba vėl—kada Seimas nutarė, kad miestuose butų nuoma negali būti keliama daugiau kaip tris kartus palyginant su nuoma prieš karą, tai džiaugės butų nuomininkai ir pyko namų savininkai. Lygiai ne vienaip į Seimą žiūrėjo dvarininkai ir dvarų darbininkai, kada buvo leidžiamas įstatymas, sulig kuriuo dvarininkas neturi teisės darbininką išmesti, jei šis sutartį laiko. O manote, kad patiko tabako rūkytojams ir degtinės gėrikams, kada Seimas nutarė tabako ir degtinės akčyzę pakelti? Nieko panašaus: jie pyko ne mažiau, kaip dvarininkai del įstatymo apie miškų nusavinimą arba bolševikėliai del karo pa-

dėties įvedimo, tik drovėjosi savo piktumą viešai pareikšti. O taip eis ir toliau. Ką Seimas tik darys — visumet jį vieni peiks, kiti girs.

Apie partijas. Mūsų partijos nesena darė savo suvažiavimus. «Pažanga» didžiavosi savo profesorių lekcijomis apie svarbiuosios valstybės politikos klausimus. Po tų lekcijų pažangininkai ėmė savo laikraščioje pasakoti, kad žmonių «daugelis tiesiog karalys (ar Uracho? Žiūronas) laukia» ir «seimo viešpatavimo jie neskaito už jokią valdžią» (žiūr. «Tauta» Nr. 48). «Tautos» (ne tautos) istorijos profesoriai «Laisvės» kunigus net teologijos ėmė mokyti, o «pažangiausias iš kunigų» Tumas, begindamas dvarininkų teises prieš krikščionių demokratų «bolševikiškų», nebarzdotų, kunigų reformas rašo «Tautoje» «Laisvės» kunigams pamokslus...

Kitos partijos daugiausia žemės reikalais tesirūpina. Valstiečiai ir soc. liaudininkai demokratai tarė, kad reikia dvarų žemes atimti ir jokio atlyginimo, išskiriant 50 deš. paliekamos sodybų žemės, neduoti. Krikščionys demokratai nutarė «atlyginti», bet tik tada, kada dvarininkai atlygins padarytuosius ūkio nuostolius. Pikti liežuviai kalba, kad krikščionių demokratų «atlyginimas» bus dvarininkams ne daug meilesnis už valstiečių ir soc. liaud. demokratų «konfiskaciją». Vis dėlto šitie nutarimai gana charakteringi. Viena, jie parodo, kad didžiosios Seimo partijos po rinkimų dar daugiau rinkikams žada negu prieš rinkimus ar rinkimų metu. Antra — net įvairios įstatymo smulkmenos pas mus kartais suvažiavime didžiuma balsų sprendžiamos. Ar tai gera tokia taktika — parodys tik ateitis. Bet viena aišku: mūsų Seimo didžiosios partijos labai atsidėjusios klauso šalies žmonių balso ir net jų ūpo. Iš to išeina tokia nauda, kad Seimas arba įstatymus leidžiamoji, sekdamą žmonių nusistatymo, nuo žmonių neatsitolina ir tuo būdu revoliucijoms ir riaušėms kelią pastoja.

Teisybė, tokiu keliu einant kartais ir be revoliucijos galima prieiti prie to, prie ko revoliucija priveda. Ar tai jau šuolis tamsybėje, kaip prof. Voldemaras pranašauja,—dar neišrodyta. Vis dėlto reikia pripažinti, ir pasakyti vienas dalykas: mūsų dvarininkai, tiek metų Lietuvoje gyvendami, savo praeities ir dabarties darbais taip žmonėms įsipyko ir taip juose pasitikėjimo bei autoriteto nustojo, kad dabar žmonės nė tiek jiems nebetiki kad žemės ūkio našumo žiūrėtų dėl atlyginimo už imtiną žemę.

Apie „nemoralumą“. Lietuvos dvarininkų atstovas Grajevskis, vadinamasis Seime Lietuvos lenkų atstovu, viename St. Seimo posėdyje sušuko: «Aš noriu atitolinti nemoralinį momentą!» O tai tasai nemoralumo momentas, anot Grajevskio, apsireiškęs įstatymo sumanyme, sulig kuriuo visi dvarai, kur patsai savininkas ūkio neveda, imami valstybės ir gali būti tuojau skirstomi bežemiams ir mažžemiams valdyti. Iš debatų eigos paaiškėjo, kad ats. Grajevskis ir jo vienminčiai laiko visai morališku darbu, jei Lietuvos pilietis dvarininkas būdamas Varšuvoj organizuoja ir vadovauja «kolams», kurie pasistatę sau tikslu lietuvių gyvenamus kraštus prie Lenkijos priskirti, ir tuo pačių laiku meluodamas rašo sergąs ir dėlto siunčias įgaliojimą savo dvarui paimti; ir nemorališka — jei tokiems ponams dvaro nenorima gražinti.

«Pažangos» žmonių kunigas Tumas nesena «Tautoje» sušuko: «Sodoma-Gomora!» Valdžios viršūnėse stovi žmonės-karininkai, kurie viešai iš

valstybės pilstytuvės tiek prisisiurbia, kad visi mato arba net savo «sobutninką» del meilės reikalų nukauja.

Taip, apie moralybę čia kalbėti netenka. Bet kas daugiau kaltas: «Seimo valdžia», prie kurios tai atsitiko, ar «Tautos» Smetonos valdžia, iš kurios «Seimo valdžia» viską paveldėt turėjo. — Juk net ir «inteligentų ktiūbas», kur kun. Tumas Sodomą ir Gomorą pamatė, sutverė ir palaiko... «Tautos» pažangos inteligentai.

Gaila, kad nėra gyvo senio Krilovo: jisai būtų del šių dienų «nemo-ralumų» ne tik p. Grajevskiui, bet ir kun. Tumui pasakęs: «čiem kumušek ščitat truditsia...» ir t. t.

Vincas Krėvė.

Kregždės.

Liūdna mano gryčelė. Senos sienos jau senai žemėn sukniubo, stogas samanomis apžėlė; maži langučiai nedaug dienos šviesos praleidžia vidurin. Palangės apaugo dilgelių krūmais ir balandėmis.

Siemet pavasarį, kaip ir pernai buvo, sulipdė sau kregždės lizdą po krekvu mano pastogės ties langu, po kuriuo aš liūdnas dažniausiai sėdėdavau.

Mažos paukštytės kregždėlės. Nemoka jos nei gražiai dainuoti, nei spalvuotų gražių plunksnų jos neturi. Nežino, nei kada žmogui liūdna, nei kada jam linksma. Giedrą dieną aukštai padangėse lakioja, saulės spinduliuose maudosi, o kada miglos žemę apniaukia — žemę sparnais savo musoia.

Visada linksmos, nedaboja jos, ar linksma, ar liūdna tam, po kurio pastoge susilipdė sau lizdą.

Visumet linksmos, nežino, kas yra liūdėsys, kas yra skausmas. Laisvos lakioja, dangų ir žemę ramina, kol skaistus pavasaris dabina žiedais pasaulį, kol giedri vasara žaliai žemę rėdo. O kai ateina miglotas ruduo, be skausmo, be gailėsčio apleidžia paliūdusį kraštą ir lekia tolimosna šalysna, kur dangaus erdvės gilesnės, kur saulė skaisčiau šviečia, kur medžiai geriau žaliuoja, kur žiedai gardžiau kvėpia...

O tu kregždele, tu, kaip jaunoji mergelė, ilgėsi krūtinėj keli, nors atbalsio jis tavo širdy niekumet neranda.

Mėgstu aš sėdėti po mažu langeliu liūdnos mano gryčios, žiūrėti, kaip tu, laisva, gražiai lakioji, ir klausyti, kaip tu linksmai čirškini paprastą savo dainelę...

Ir džiaugiuosi aš, kad po mano pastoge susilipdei sau lizdą, pastogėi mano gryčelės gyven.

Džiaugiuosi... Bet man ilgam laikui iš namų išėjus, atbėga sodžiaus vaikai į mano kiemą. Jie dar maži, jie dar nežino, kas yra blōga, kas yra gera...

Jie išbadė kregždžių lizdą... Ir nulėkė kregždės ieškoti kitos pastogės savo lizdui, o man gryčelė dar liūdnesnė pasidarė...

Audra bunda.

Nesistebėk, drauguži, kad nūnai aš sėdžiu namie, kad uždariau savo gryčios langus ir langines.

Vakar vakarą senas mėnuo pasakojo gamtai amžiną pasaką.

Aš sėdėjau tarp žalių liepų, kur viršunėmis nešlamėjo, lapais nekugždėjo ir klausiau...

Atėjo trys jaunos mergos, atsisėdo greta manęs ir saldžiai nusijuokė.

Nutrūko dangaus pasaka... Aš išgirdau, kaip audra, iš miego pabudus, pakėlė galvą.

Skubiai atsikėliau ir nuėjau; trys dailios mergos ėjo paskui mane ir saldžiai juokėsi.

Ko jos juokėsi? Ar kad aš vaikščioju vienų vienas, kaip tasai, kurio niekas nepažįsta, kuris visiems svetimas?

Ar kad nedėvios mano drapanos, kaip žmogaus iš tolimos kelionės sugrįžusio?

Ar kad joms laimė ardė krūtinę ir veržėsi jausmai auksinėn oro ramybėn?

Saldžiai juokėsi skaisčiosios, o man širdį skausmas gėlė.

Meilė.

Kalba žmonės, kad aš paleistuvė, nes kiekviena diena nuo anksto ryto ligi tamsios nakties aš dėvėju savo puikiausiais rūbais;

nes vaikščioju ryto, vidūdienio ir vakaro laiku miesto gatvėmis, unksnėtu jo sodų dubrėmis;

nes nuo ryto ligi vakaro aš žavėju senus ir jaunus, kurie akimis seka mano žingsnius, gauda mano veizėjimus, nes kiekvienas iš jų nori, kad jo būčiau...

Per tai kalba žmonės, aš paleistuvaujanti.

O aš kasdien kvepalais prausiuos savo veidus, rankas ir kojas, kad skaisčiau, kad balti būtų; kasdien šukuuojuos plaukus, dabiniu kasas, kad gražios, kad garbiniuotos būtų...

Kasdien maustau auksą ant pirštų ir ant rankų savo, o gintarą ir žemčiūgą karstau ant kaklo ir, puikiausiai pasirėdžius vaikščioju miesto gatvėmis, unksnėtu jo sodų dubrėmis...

Vaikščioju, nes ten aš vieną noriu sutikti, vienam tik noriu patikti!

Vieno tik noriu būti, kurį širdis pamylėjo.

Bet aš einu greta jo—ant manęs jisai nežiūri, akimis seku jo žingsnius, o jisai manęs nedaboją.

Per tai aš vaikščioju, per tai aš vaikščiosiu puikiai pasirėdžiusi nuo anksto ryto miesto gatvėmis.—Vaikščiosiu, kol padabos ir panorės, kad aš jo būčiau...

Adomas Juodasai.

Žmonijos karūna.

Tilksėkite, grokite, paukščiai skrajūnai!
 Beklausant, lengviau man išskelti karūnai,
 žmonijos karūnai akmuo brangusai.
 Kai sparną aš įūsų, lyg orinę burę,
 išvystu platybėj, tuoj rūbai nuskurę
 sunkėdami krenta nuo Dievo - Žmogaus.

Kai šaunančią kregždę į mėliną bokštą
 pakilus išvystu, širdis tada trokšta,
 širdis nori žmogų papuošti dainom.
 Juk žmonės — tai kuriantie, paukščiai klajūnai!
 Ar gali būt gaila akmens jų karūnai,
 ugningai karūnai žmonių ateities?

Tai kilkit visi į veiksmų begalinę!
 Už tai aš nukalsiu karūną ugninę,
 karūną, kur akmens liepsnoja džiaugsmu.
 Aš akmenis dėsiu iš savo krūtinės
 visiems, kurie ilgisi laimės pietinės,
 visiems, kurie šauna aukščiau dabarties!

Tilksėkite, grokite, paukščiai skrajūnai!
 Beklausant, lengviau man išskelti karūnai,
 žmonijos karūnai akmuo brangusai.
 Kai sparną aš įūsų, lyg orinę burę,
 išvystu platybėj, tuoj rūbai nuskurę
 sunkėdami krenta nuo Dievo - Žmogaus.

Adomas Juodasai.

Baltieji drugeliai.

Baltieji drugeliai kriptėmis lekia.
 Jie savo mažosios kantrybės netekę,
 jau krinta į miežius, kur šiugžda prašneką.
 Tai vėl jie, subaltavę, kyla ir svyra,
 lyg tartum virš ošiančių varpų netyra;
 tai vėl, it milteliai, į miežius subyra.

Baikštys.

Slaptingos akys.

Dar vienos akys slaptingai žvelgia
Man į akis

Lyg naktį žvaigždės, kurios nemirga,
Lyg tas mėnulis, kurs liūdi, tyli
Aukštoj beribėj

Ir moko žmogų taip pat tylėti
Ir kilt dangun...

Ką reiškia jųjų žvilgys slaptingas,
Ar meilę-ugnij, o gal tik kerštą, —
Ar man atspėt?..

Bet tosios akys, kurios dar žiūri
Slaptingos, tylios,

Ar rusčios, šaltos, — man visad tinka,
Nes jos mylėt kas verta moko.

Anonimas.

Literatūros atbalsiai.

← Vydūno ir Vaižganto pasiskaičius *).

(Ispūdžiai).

Nesu žodžio dailininkas. Bet atspėjamu laiku su pamėgimu pasiskaitau žodžio dailininkų, ypač savųjų. Ir dabar, šią politikos darbymetę, gavęs naujausius mūsų dailiosios raštijos «storus» veikalus — Vydūno «Vergus ir Dykius» ir Vaižganto «Pragiedrulius» — skaičiau ligi galo. Ir ne tik skaičiau, bet štai dar ir savo įspūdžius mėginu rašyti — taip tiedu mūsų rašytoju savo naujaisiais veikalais mane suintrigavo...

Ir kaip nesuintriguos? Filosofas-teosofas — «Prabočių šešėlių» ir «Amžinosios ugnies» autorius šią tautos atgimimo sprendžiamąją valandą visą tautos atgimimo ir jos kovos dėl laisvės gadinę mėgina nušviesti dramos paveiksiais. Tą patį gadinę piešia ir publicistas-feljetonistas Vaižgantas, tik ne feljetonu, o kelių tomų aprašymu — apysaka, kurio tuo tarpu teturime tik du pirmuoju tomu. Nuostabiu būdu net patį siužetą ir svarbiausius asmenis veikėjus abudu autoriai, tartum susitarę, pasirinko vienodus: Vydūno «Verguose ir Dykiuose» viskas sukasi apie jauną gydytoją Tautnorą, kuris baigęs mokslus apsigyveno sodžiuje, vedė paprastą sodžiaus Viltutę ir gyvu darbu ir pavyzdžiu kėlė apylinkės

*) Vydūno «Vergai ir Dykiai». 4 veiksmų tragaida; Vaižganto «Pragiedruliai» Vaizdai kovos dėl kultūros.

žmonių ūkio ir dvasios kultūrą, o Vaižganto «Pragiedruliuose» lygiai tą patį dirbą toks pat jaunas gydytojas Gintautas; net ir sodžiaus Marytę veda, atsisakęs ne tik «panelių», bet nė prie draugo-gydytojos Daratos neprilinkęs. O kad Vydūno Tautnorą ir kitus jo mokinius-bendradarbius mėgino «suėsti» priešai, neteisėtai pašaukdami karan, o Vaižganto Gintautą su mokiniais-bendradarbiais išvežė žandarai, remdamies taip pat neteisinga denunciacija, tai tas tik dar labiau rodo siužeto bendrumą, tuo labiau, kad Vaižgantas davė dar tik pirmąją knygą ir karo metų dar nepriėjo. Kas žino, gal ir jo Gintautas bus pašauktas karan, o paskui bus ir žus pirmose eilėse bekovodamas jau lietuvių kariuomenėj dėl Lietuvos nepriklausomybės, kaip kad atsitiko su Vydūno Tautnora? Juk jau ir dabar Vaižganto Gintautas kai kurių šaukiamas būsimuoju Lietuvos prezidentu, kuomet Vydūno Tautnora, — jei tik jo vardas iš tikrųjų taip garsus galėjo būti, kaip Vydūno veikėjai pasakoja — tikrai būtų prezidentu buvęs, jei... bekovodamas nebūtų žuvęs.

Tiek abiejuose veikaluose panašumo. Bet... dar daugiau skirtumo. Skaitydamas Vaižganto «Pragiedrulius» taip ir matai gyvus kovos dėl kultūros ir pirmoj eilėj dėl spaudos vaizdus — matai gyvus žmones, gyvus jų darbus su visais kilniais pasiryžimais, klaidomis ir apsilėdimais. Kas yra tas Gintautas? — Iš plieno nukaltas senosios kartos veikėjas veteranas — vienas iš tų nedaugelio rusų liaudininkų idealizmu persiėmusių, bet lietuviško širdingumo nesustojusių žmonių, kurie buvo šviesaus proto, kristalinio dorumo, nors šiaip, paviršium, nieku ar beveik nieku nuo kitų savo profesijos žmonių nesiskyrė: taip pat valgė, gėrė, receptus rašė ir už juos gražaus pinigų (ligi 5000 rb. metams) gaudavo, su kunigais atokiai laikėsi — dėl klebonijos lenkiškumo ir tikybos indiferentingumo — ir... ne tik pinigų, bet nė savęs nebrangindamas slapčiomis nejučiomis lietuvių raštus platino, kovojo su rusų įtaka, nejučiomis rišo žmones prie gimtosios žemės ir mokė juosius kultūrą kelti. Tai inteligento tipas, šiandien, tiesa, beveik neberandamas, užtat juo labiau pažįstamas senosios kartos veikėjams. Arba kun. Vizgirda? Jo būdo aprašymas «Rusuose palikęs» ir autorius žada tik antrojoj knygoj paduoti. Bet man jau pirmoj knygoj paduotųjų darbo ir galvojimo paveikslų užtenka, kad galėčiau įsivaizduoti jauną, pažangios dvasios ir «karšto būdo» kunigą tautininką, kuris darbu — kova dėl lietuvių kultūros kėlimo ne mažiau susisielojęs, negu patsai gydytojas Gintautas, ir skiriasi nuo jo gal tik tuo, kad Gintautas, ką nors darydamas, visas smulkmenas ir galimus įvykius iš anksto taip gerai apgalvoja, kad jokių netikėtų nepsisiekimų ar nelaimių jam nebūna, o kun. Vizgirda pirma ką nors padaro, o paskui galvoja; dėl to, pav., ir iš «menkių» istorijos Vizgirda išėjo sausas tik dėl to, kad jam pačiam nežinant ir neprašant išgelbėjo jį «daktaro giminės» žydai bundiečiai, «išvogdami» netinkamoj vietoj paslėptus raštus ir incenuodami žydu kapų «išniekinimą». Arba imkim Oną Knistautaitę, kurią patsai autorius labai teisingai pavadino «dora nedorėle». Net jos išdavikiškas darbas ir paskui pasikorimas išeina visai naturalus — prie viso jos gero išauklėjimo ir įgimtos doybės: nes moteries meilės kerštas ir paskui susigraūžimas tai padarė.

Darata Vidmantaitė, berods, jau retai tesutinkamas tipas, bet tik dėl ypatingų aplinkybių: atimk jos «prūsiškumą», ir iš tikrųjų bus «normalus ne

partijos žmogus», kaip autorius ją charakterizuoja. Nepaprastas ir Napalys, bet tik savo jaunų dienų įgautais miestų mokslo trupiniais. Šiaip gi mažiau mokyty Napalių kiekvieno apylinkėj bent po vieną rasime: jie yra mediumai ir tarpininkai, per kuriuos Gintautai ir Vizgirdai savo sumanymus miniose platina. Nusibaigėlis dvarininkas Sviestavičius—retenybė tik kaipo atsivertėlis. Gerai visiems pažįstamas ir aptiekininkas-šundaktaris Viadorelli, lygiai kaip anstolis, žandaras ir kiti rusų valdžios «činai», kurie nupiešta tokie, kokie jie iš tikrųjų visoj Lietuvoj tebuvo. Kontrabandininkų ir kitų asmenų nė minėti nereikia, jie taip pat visiems pažįstami, nors «kunigų tėvais», Jurgiais-Spurgiais, «Gosčiais», Sepukais, Šešiavilkais ar kt. vadintys.

Autorius dar vieną svarbų dalyką aiškėn iškėlė, bene pirmą kartą lietuvių raštijoj per žyduos bundiečius Šumakerį ir Zeliką parodydamas tą rolę, kurią žydai vaidino lietuvių kovoj dėl savo spaudos ir kultūros. Neseniai vienas iš svetur atvažiavęs žydas, Amerikos anglų laikraščių korespondentas, išreiškė savo nusistebėjimą, kad lietuviai, palyginti, taip gražiai su žydais sugyveną ir klausė paaiškinti priežastis. Aiškinau kaip mokėjau, bet, kaip ir daugelis mūsų lietuvių, buvau visai pamiršęs pridėti, kad toji lietuvių-žyduos prietelystė siekia dar tų laikų, kada bendrai iš Prūsų būdavo raštai gabenami, dažnai bendrai slepiami ir tt. Vaižganto iškeltieji «Šumakarčiai» ir «Zelikai» Lietuvoj iš seno pažįstami kaipo «garbės ir širdies vyrai» lygiai taip kaip «Maušiai» ir «Leibos» — karčiaminkai vertelgos. Skirtumas tas, kad blogųjų mes nė valandėlės nepamirštame, o geruosius—turi Vaižgantas priminti.

Apskritai, Vaižganto «Pragiedruliai» yra ne tik mūsų dailiosios raštijos pragiedruliai, bet drauge ir rimta medžiaga mūsų kultūros istorijos rašytojui. Gal be reikalo tik autorius taip rūpinosi atskirus asmenis, be jų darbų ir rūpesnių, dar savo žodžiais charakterizuoti ir lyčių meilės santykius «gyvulinio magnetizmo» prajovais aiškinti. Šičia autorius išdavė publicistą-feljetonistą esant, kas žodžio dailininkui tik skriaudą padarė. Manding, «Pragiedruliai» ir skaitytojai tik laimėję būtų, jei autorius būtų «Rusiose palikęs» ne tik kun. Vizgirdos charakteristiką, bet ir Šešiavilkių, Vidmantų, Gintauto, Napalio ir kt. su visais «gyvuliniais magnetizmais».

Dabar grįžkim prie Vyduno «Vergų ir Dykių». Pirmiausia reikia lietuvių kalbon išversti Vyduno «dykius». Matai, Vydunas dykiais, dykūnais vadina nė visoj Lietuvoj žinomus darbo ne dirbančius, o tik duoną—ir tai geriausia—tevalgančių dykūnos, bet žmones, kurie yra pasiliosavę nuo visų juos varžančių bent dvasios pančių ir yra bent savo dvasioje laisvi, savarankūs. Žodžiu, Vydūno dykūnai arba dykiai yra antitezė ne tik vergų, bet drauge antitezė to, ką Lietuvos žmonės dykūnais vadina.

Dabar patsai veikalas, kuriame autorius norėjo parodyti Lietuvos atgimimo gadynę. Prasideda iš to, kad keliais metais prieš didįjį pasaulio karą sugrįžta į savo gimtinę sodžių ką tik mokslus pabaigęs jaunas gydytojas Tautnora ir sugrįžta kaip tik tą valandą, kada jo sužadotinė Viltutė tėvai norėjo už jai lygaus, bet nemylimo Kubeikio išduoti. Čia Tautnora apsiveda, o atmestasis Kubeikis palieka grieždamas apmaudą prieš Tautnorą ir Viltutę. Antrasis aktas prasideda karo pradžioje, kada Viltutė vieną kūdikį jau turi, o kito laukia, o apylinkės ūkininkai, sekdami Tautnoros pavyzdį ir pamokymus, yra žymiai pakile (iš veikalos nematyti, bet taip iš kal-

bū girdėti). Žmonės daktarą myli, bet yra ir priešininkų—iš tų, kurie dar dvasios vergai tebėra. Daktaro įtaka ypač nepatinka valdininkams, ir jie, blogų žmonių padedami, padaro taip, kad daktarą vienu pirmųjų pašaukia kariuomenės paprastu kareiviu, lygiai ir jo artimiausius sekėjus.

Trečiasis veiksmas eina karui baigiantis. Daktaro ūkis, lygiai kaip ir visas kraštas, žymiai nukentėjęs. Lietuva pripažinta (vokiečių?) nepriklausoma valstybė, bet šeimininkauja jį svetimieji (vokiečiai?). Grįžta tremtiniai ir belaisviai, jų tarpe ir daktaras Tautnora. Bet jis tuojau vėl išeina tartis su kitais ir kovoti dėl Lietuvos laisvės.

Ketvirtasis veiksmas rodo laiką, kada Lietuvių kariuomenė išvalė Lietuvą nuo visų jos priešų ir lieka tik pradėti naujas gyvenimas. Kovota buvę ne tiek gal prieš svetimuosius priešus, kiek prieš savuosius „vergus“, kurie nieku būdu negalėję ir nenorėję suprasti, kad lietuviai gali patys vieni be svetimųjų valdytis. Tie savieji vergai visai sunaikinę ir būstinę paties daktaro, kurio vardas jau pagarsėjęs visoje Lietuvoje ir žinomas kiekvieno net paprasčiausio kareivio ir žandaro. Kareivių gi ir žandarų visur pilna—jie ieško ir gauda „vergus“, Lietuvos laisvės ir paties daktaro, kaipo dykūno ir dėl laisvės kovotojo priešus. Čia, kareiviams nugalėjimo iškilmes besvenčiant, laidojama sunykusi Tautnoriėnė ir tą pat valandą ateina žinia, kad patsai Tautnora žuvęs kovose.

Toksai dramos turinys. Tik aš to veikalo nedirščiau drama vadinti, nes tenai beveik visai nėra nei simbolinių veikėjų (išskiriant vieną senutę, kuri prapuola kitų tarpe), gyvų žmonių, patsai vyriausias dramos asmuo, daktaras Tautnora, tai marionetė, kuriai autorius liepia kurias-ne-kurias Vyduno filosofijos sentencijas pasakyti. Gyvenant, kaip kad Vaižganto Gintautas gyvena, Vyduno Tautnoro mes visai nematome. Marionetės ir kiti Vyduno dramos veikėjai, kurie kalba, kaip užsukti gramfonai, dargi ginčijasi. Vienas Kubeikis, daktaro meilės objekto rivalas, šiek tiek panašus į gyvą žmogų, ir išdalies senis Paura.

Apskritai, reikia pasakyti, kad beveik kiekviena Vydūno dramos scena sakyte sako, kad ją autorius mislyte išmislijo ir tai su nieku nesiskaitydama. „Prabocių Šešėliuose“ ar „Amžinojoje Ugnyje“ taip pat nėra realaus gyvenimo, bet ten yra idejų gyvenimas, ir delto ten tuojau pasijuntį esąs veikėjų dvasios gyvenimas įtrauktas. — pajunti gyvenimo ritmingąją grožę arba tai, ką žmonės daile vadina. Čia gi matai paprasčiausius, tik negyvus „Vergus“ ir išpūstus, bet be dvasios „Dykūnus“.

Bibliografija.

Botanika, Bendroji Dalis. Su 49 piešiniais. Pagal I. Polianskį parašė A. Žygas. Lietuvių Knygyno Šešupės leidinys. Mariampolė. „Šešupės“ spaustuvė. 1920. 8° p. 43. Kaina 8 auksinai.

Žiedas. V. Vilkaitis. Tekste 18 piešinių. Išleido I. Apanavičia. Spauda Otto v. Mauderodės Tilžeje. 8° p. 31. Metai nei kaina nepažymėta, tik prakalboj pasakyta, kad parašyta 1917 m.

Palyginus metasi į akis terminų nevienodumas. Pas Žyga „kuokelis“, pas Vilkaitį „dulkdavis“; pas vieną „piestelė“, pas kitą „vaisgamėlė“, Borodino gi Tankūno vertime tie patys terminai vadinami „vyrukais“ ir „metelėmis“. Aišku, kad tokis terminų nenusistovėjimas kenkia mokykloms. Būsime L. Mokslo Draugijos suvaziavime mūsų botanikams vertėtų pagalvoti apie terminų suvienodinimą.

A. Žygo knygutė duoda supratimą apie sėklą, dygimą, šaknis, stiebą, lapą, pumpurą, žiedą ir vaisių. Darbas matyt skubotas, nebe ydų: chemijos kaip kur ir botanikos terminai *) nepaaiškinta, per tai ne visiems iš pačios knygutės bus suprantami; piešiniai ne visur atitinka tekstui; nemaža spaudos klaidų.

Vilkaičio veikalėlis iš viršaus visai gerai atrodo su originaliniais P. Grigaitytės piešiniais. Čionai randame apie mikroskopą, apie žiedo dalis ir jų vertę, apie vabzdžių ir vėjo rolę augalų apvaisinime

Abudu spaudiniu rekomenduotini gimnazijų mokiniams, o Vilkaičio naudingas ir savamoksiams.

Tokiu būdu mūsų mokyklos dabar turi jau net 3 botanikos rankvedžius, tiesa, tik morfologijai—1) Borodino Tonkūno (geriausias). 2) Polianskio-Žygo ir 3) Vilkaičio, Kg.

Lietuvos mokykla. Laikraštis mokymo ir auklėjimo dalykams. Pr. Dovydaičio leidžiamas. II ir III (1919 ir 1920) metų 2-ji knyga. Kaune 1920 m., 185—472+57—72 pp.

Galima — ir yra su kuo — nesutikti su Pr. Dovydaičio atstovaujamo auklėjimo dvasiai bei principais ir su jo leidžiamo laikraščio pakraipa, bet negalima nepripažinti, kad savo auklėjimo idejoms skleisti Pr. Dovydaitis yra pasirinkęs tikrai rimtai kelią. Kaip ir anksčiau, dabar pasirodžiusi 2-ji „Lietuvos Mokyklos“ knyga duoda daug rimtos medžiagos auklėjimo ir mokymo klausimams gvildent. Tokie rašiniai, kaip Pr. Dovydaičio „Pedagogos šventasis — Jonas de la Salle“, „Otonas Vilman'as“, „Koedukacija aukštesnioje mokykloje“, Dubo „Humanistinė gimnazija ir gyvenimas“, J. Gobio „Tikybės reikšmė auklėjime“ — nors turi savo atspalvio ir tendencijos, kuriai negalima pritarti, bet jie vis dėlto yra taip parašyti, kad duoda medžiagos, tuos pačius klausimus giliau pažinti ir kitaip mananjiems. Kiti rašiniai, kur gvildinama Lietuvos mokyklų organizuotės ar mokslo praktikos klausimai, tinka visiems, kam šie klausimai rūpi. Plačiai taip pat vedama apžvalga,

*) Anglies deginys, gesuonis, organinė medžiaga, žeminė grūša, tuopa?

bet čia, žinoma, taip pat nudažyta savotiška tendencija, kreipiama prieš visa, kas nesutinka su «Saulės» ar «Žiburio» pedagogų ir jų rėmėjų krikščionių demokratų politikos.

Demokratinei mokytojjai turint prieš akis tokį klerikalinį auklėjimo reikalą, pašvęstą organą, reikėtų rimtai susirūpinti, kad ką nors sava rimtesnio prieš pastatyti, nes «Beraštis» persilpnas, kad su Dovydaičio «Lietuvos Mokykla» galėtų lygtis. A.

Švietimo Darbas. Nr. 8—9. Rugpiūčio ir Rugsėjo m. 1920. Mėnesinis laikraštis, leidžiamas Švietimo Ministerijos lėšomis. P. 80.

Be oficialinio skyriaus čia randame keletą straipsnių, tinkamų ir platesnei publikai pasiskaityti.

Pirmučiausia paminėtinas Pauliaus Galaunės rašinys: *Žiupsnelis pamišusių vardų* (pp. 21—29). Autorius skundžiasi, kad mes pripratę prie miesto dabarties namų arba anot jo prie tų «akmeninių skrynių» jau nebematome, nesidomim savo paliktais praeities iškilniaisiais architektūros statiniais, kaip Vilniaus Slušų rūmais (Antakalnio kalėjimas), Rotušė, Katedra, Kauno rotušė, Maironies namais, Perkūno šventove ir kt. Toliau išrodinėja, kas-gi tokius dailius yra mums pastatę. Tai vis daugiausia italų meistrių darbai, bet toliau nuo tų italų prasimokinta ir lietuvių, kaip Laurinavičiaus, Skidelio, Stokos, Gucevičiaus Žebrausko.

Kalbininkas straipsnyje «Keli rašybos dalykai» nepataria «Lietuvai» ir «Menui» rašyti:

- 1) kaosas, kirurgas, bet—chaosas, chirurgas;
- 2) redaktorius, sekretorius, bet—redaktorius, sekretorius
- 3) ne visiems, vyram, bet—visiems vyrams;
- 4) ne sąlyga, švesti, bet—sąlyga, švesti;

Žodžiu, anot kalbininko, nevertėtų mūsų rašytojams užsiminėti įvairiomis nevalijomis, juo labiau, kad nėra kalbininkai. Reik pripažinti, kag teisingi patarimai. Perdaug jau ir pas mus anarchistų ir novatorių atsiranda.

Prof. Volter'o straipsnyje «Simano Daukanto Jaunatvės darbai ir raštai» gvildena nesena surastą Daukanto dar nespausdintą rankraštį «Darbas Senuju Lituviju yr Žemayčiu».

Kritikos ir Bibliografijos skyriuje per išstisus 14 puslapių nagrinėjama rašybos klaidos Vaižganto Pragiedrulių III tomo.

Dostojewski geschildert von seiner Tochter A. Dostojewski. 1920 m. Im Eugen Rentsch. Verlag Erlenbach—Zürich 307 pusl.

Iš prancūzų kalbos rankraščio versta į vokiečių Gertrudos Oudama Knoop. Iš tos knygos sužinojom, kad Dostojevskio protėviai buvo Lietuvos bajorai erbo „Rowdań“ ir gyveno hetoli Pinsko, iš kur persikraustę į Ukrainą. Dostojevskio tėvukas baigė medicinos mokslą Maskvoj ir vedė rusę. Anot A Dostojevskaitės, jos tėvas ir dėdė kalbėdavo: „Mes Dostojevskiai esame lietuviai, ne lenkai, Lietuva tai visai kita žemė, negu Lenkija“. Dostojevskių šeimyna, anot autorės, tai nomanų giminės, kaip ir kiti lietuviai: jų besama dabar visur. Lietuvių paėjimo esą ir daugiau Rusijos bajorų: Romanovai (carų giminė), Saltikovai, Golicinai.

A. Dostojevskaitė, matyti, rašė savo knygą, prisiskaičiusi Viduno „Litauen in Gegenwart und Zukunft“.

Be to, toj knygoj ir daugiau įdomių žinių randi apie didįjį „mūsų“ rašytoją. Patartume visiems, kam vokiečių kalba prieinama, tą knygą pasiskaityti.

Klausimas, kodėl A. Dostojevskaitė ligi šiol tylėjo apie tėvo kilmę. Ar ne dėl to, kad dabar rusu vadintis ne mada, kad rusams patogiau kitaučiais virsti. Juk ir šu lietuviais tokia mada buvo ir tebesitęsia dar!

Na, prie Mickevičiaus, Kosciuškos, Pilsudskio pribuvo dar vienas naujas garsus „lietuvius“ — Dostojevskis. Kg.

Vergangenheit und Zukunft der Internationale. Von Karl Kautsky. Wien, 1920, 88 p.

Nedidelėj knygutėj autorius apypilniai nupiešia darbininkų ir socialistų internacionalo plėtotę nuo pirmojo ligi trečiojo, jų rolę tautų ir valstybių gyvenime ir santykius su darbininkų judėjimo srovėmis. Autorius prieina prie išvados, kad tik pagrindai, kuriais tvarkosi antrasis internacionalas, gali darbininkų judėjimui duoti reikiamos galios ir autoriteto, o trečiojo (bolševikų) internacionalo organizuotės ir darbuotės dėsniai gali privesti prie to pat, prie ko privedė pirmąjį internacionalą — prie sunykimo. A.

Terrorismus und Kommunismus. Ein Beitrag zur Naturgeschichte der Revolution von Karl Kautsky. Berlin, 1919. 154 p.

Labai turininga nedidelė knyga apie teroro santykį su revoliucija ir komunizmu. Autorius parodo, kaip daug yra panašumo tarp idealų ir kovos būdu Didžiojoje Prancūzų ir pastarųjų metų bolševikų arba komunistų revoliucijoj. — Rašinio pabaigoj autorius gvildena pasaulinės revoliucijos klausimą. Jis prieina prie išvados, kad pasaulio karas ištikrųjų privedė prie gadinės, kada «kapitalistinio plėtojimos galas ir socialistinio — pradžia» matyti. Bet mes negalime vienu šuoliu „iš kapitalistinio į socialistinį pasaulį išokti“, nes «socializmas nėra mechanizmas, kurį būtų galima sulig išanksto nustatytu plenu pastatyti ir, kuris kartą paleidus eiti, visumet lygiai eitų». «Dar ir šandie nėra galima parengtų utopijų žmonių nutarimo galia įvesti». Prie socializmo negalima taip pat prieiti «per diktatūrą arba su kanuolių ar kulkosvydžių pagalba, nė naikinant savo politinius ar socialinius priešinius, — o tik per demokratiją ir žmoniškumą».

Šiam Kautskio rašinįj galima rasti daug naudingų dalykų. A.

La Finlande. Le pays et le peuple — l'agriculture, — l'industrie, — le commerce. Helsingfors. Janvier 1920: p. 24 su žemlapiu.

Mažytis labai dailiai iliustruotas leidinys, kur randame įdomių žinių apie Suomiją. Būdamą Grenlandijos platumoj Suomija Golfstremo ir 35.000 ežerų įtaka turi pakenčiamą klimata. 377.000 km²; 3,300.000 gyventojų; 5% gyventojų kaimuose, 1/6 miestuose; nors kuone visa šalis kultūringa, bet šiaurėj dar randasi laponų nomadų; laikraščių apie 400, švedų kalba 1/4 dalis, tiražas atskirų svarbesniųjų dienraščių pasiekia 40—60 tūkstančių ekz.

Nuo 1157 iki 1809 m. Suomija buvo Švedijos dalimi; baudžiavos niekad ten nebuvo. 1809—1917 m. Suomija Rusijai priklausė, nuo 1917 m. nepriklausoma ir nuo 1919 m. respublika.

Žemės ūkis. Nors žemės ūkis aukštai stovi, bet duonos neužtenka, prisiperka; nuo 1919 m. pradėjo iš vietinių burokų cukrų gaminti ir atranda esant naudingu. Svarbią vietą užėmė pieno produktai. Karvės gerų veislių, labai išsiplatinusi Airširų veislė. Metų vienos karvės pieno davimas dažnai pasiekia 3000 litrų. Žuvų gaudimas ir medžiojimas irgi nemažos vertės.

Pramonė aukštai stovi. Streikai reti, nes darbininkai ir darbdaviai išsilavinę, moka susitaikyti ir nusileisti. Darbininkai dirba 52 valandas per savaitę. 1916 m. apie 4700 dirbtuvių su 379.000 motorinių jėgų.

Medžio parduodama kasmet apie 600.000—700.000 standartų (beveik po 5 metrus³), maždaug po 21 svarą sterlingų standartas.

Iš medžio dirbama celiulozas, popieros ir popierinės tešlos, išviso apie 600.000 tonų. Viso labo industrijos produkcija daėina metams iki pusantro milijardo markių.

Iš žemės iškasa vario, geležies, cinko, švino, asbesto; be to išvežama granito, kvarco.

Komercijos laivynas 1919 m. turėjo per 500 tūkstančių tonažo. Daugiausiai išvežama sviesto, medžių ir popieros.

Įveža javų, miltų, anglių.

Mokyklų apie 5000 pradedamųjų, viena politechnika, akademija, universitetas, daug vidurinių, komercijos, technikos, žemės ūkio mokyklų.

Visos jaunos respublikos stengiasi populėrizuoti apie savę žinias, kaip Suomija, taip Estija, Latvija, Gruzija, Cekoslovakija ir kt., leidžia kasmet prancūzų, vokiečių, anglų kalbomis nemaža spaudinių.

Lietuvių karo metais irgi nemaža tokių leidinių paleista, bet paskutinais metais matyt susilaikymas ar pailsimas. Užsienio korespondentai (anglų, amerikiečių, japonų, italų) skundžiasi permaža randa žinių apie Lietuvą, per tai priversti esą skaityti visokių mūsų priešininkų insinuacijų. Apie Suomius jau daug daugiau žino pasaulis. Būtinai reikėtų ir lietuviams sparčiau informuoti Europą ir Ameriką apie save.

K a g ė:

The Baltic Review — a montly . . . devoted to the interest of Great Britain and the development of the economic and industrial relations of the countries bordering upon the Baltic sea. Vol. I No. 1, August 1920. — 129a Kings Rd, Chelsea, London, S.W. 3.

Toks ilgas paaikškinimas seka šio naujo žurnalo pavadinimą luobelii viršelyje, po kurio eina Baltijos jūros su pakraščiais žemėlapis, aplenktas parašais: su Danija, Norvegija, Švedija, Suomija, Estija, Latvija, Lietuva, Lenkija.

Laikraščio įsteigėjas ir redaktorius A. Stanley įvedamajame straipsnyje aiškiai pasisako, kad jis tiki į Rusijos ir Baltijos valstybių tarpusavio susipratimą, bet taip pat pabrėžia, kad «vistiėk kokia vaizdžios forma galės Rusijoje būti, bet Baltijos valstybių nepriklausomybė būtinai turi palikti neliečiama». Toliau nurodama į Baltijos valstybių aukštą ekonominį ryšį su Skandinavijos valstybėmis ir aiškų reikalą anglams pažinti tų valstybių ekonominius santykius . . .

Pirmasis numeris labai įdomus ir duoda rimtos medžiagos ne vien anglui. Be straipsnių apie padėtį Rusijoj, yra atskiri rašiniai apie Suomiją ir jos prekybą, Švedijos užsienio prekybą, Norvegijos santykį su Baltika, apie Danijos fortą Kopenhagą, apie Estus ir Latvius. Apie Lietuvą prirašyta gana daug — trumpa istorijos apžvalga, Konstitucijos pagrindai ir valdžia, plotas ir gyventojų skaičius, tautybė, tikyba, švietimas, finansai, produkcija, pramonė, prekyba, susisiekimai, kreditas ir t. t. — žodžiu, visa, kas reikia kiekvienam žinoti. Taip pat nurodyta raštai apie Lietuvą.

Paskutinis straipsnis yra parašytas prof. Wilden-Hart'o apie tai, „Kaip lenkų klausimas paliečia Angliją. Čia autorius išrodo, kad Anglijos gyvieji interesai reikalauja, idant Baltijos valstybės būtų nepriklausomos nuo rusų ir nepatektų vokiečių įtakon. Tai visai teisinga pastaba. Bet tose vietose, kur autorius pirmon vieton stato lenkus ir išrodo, kad visoms Baltijos valstybėms reikia remti lenkus jų kovose — autorius pasirodo nepažįstas tikrosios dalykų padėties. Nes negali lenkams gelbėti valstybės, kurias tie patys lenkai nori pavergti. A.

Independent Labour Party. Report of the Twenty-Eight Annual Conference. Glasgow, April 1920. 128 p. Čia, be S. L. P. konferencijos aprašymo, yra eilė pranešimų bėgamaisiais socializmo politikos klausimais ir partijos organizacijos reikalais. A.

A Constitution for the Socialist Commonwealth of Great Britain. By Sidney and Beatrice Webb. London, 1920, 364.

Čia gvildinama socializmo praktikos dėsniai, kaip jie turėtų arba galėtų būti pritaikomi gyvenime. Čia iškelta tiek daug opijų gyvenimo klausimų, kad kitą kartą mes pasistengsime plačiau apie šį reikalą pranešti. A.

Redaktorius: *Albinas Rimka.*

Leidžia: «VARPO» Bendrovė.

„Varpo“ Nr. 8-9 turinys:

	pusl.
1) <i>Petras Leonas.</i> Teisė — istorijos gyvenimo kurinys.	201
2) <i>P. Mikolainis.</i> Atsiminimai iš „Varpo“ gyvenimo.	210
3) <i>Adomas Dainora.</i> Socialinės politikos pagrindai.	214
4) <i>A. Klimas.</i> Tarptautinė kalba ir jos istorija.	219
5) <i>Vt. St.</i> Iš ekonominio Rusijos gyvenimo.	223
6) <i>A. R.</i> II-jo Internacinalo kongresas.	226
7) <i>Kl. Prielgauskas.</i> Lietuvos užsienių politikos apžvalga.	231
8) <i>A. Žiūronas.</i> Trumpos pastabos.	234
9) <i>Vincas Krėvė.</i> Kregždės. Audra bunda. Meilė.	236
10) <i>Adomas Juodasai.</i> Žmogijos Karūna. Baltieji drugeliai.	238
11) <i>Baikštys.</i> Slaptingos akys.	239
12) <i>Anonimas.</i> Literatūros atbalsiai.	239
13) Bibliografija.	243
14) Skelbimai.	248

Nauja „Varpo“ Bendrovės SPAUSTUVĖ

Įtaisyta Kaune, prie Laisvės Alejos gatvės. Turi naujausias mašinas ir kitus spausdinimo prietaisus. Pašaliečių žmonių ir įstaigų užsakymus pradės priiminėti nuo lapkr. mėnesio šių metų.

Spaustuvės kontoros adresas: Kaunas, Laisvės Aleja Nr. 60.

Skaitykite ir platinkite „LIETUVOS ŪKININKĄ“

„Lietuvos Ūkininkas“ yra Lietuvos Valstiečių Sąjungos laikraštis, kuris teisingai aprašo valstiečių ir kitų darbo žmonių vargus ir duoda jiems geriausių patarimų.

Prie „Lietuvos Ūkininko“ eina priedai: „ŽEMĖ“, kur žemės ūkio dalykus svarsto, ir „ŠVEIKATA“, kur rašo apie žmonių sveikatos dalykus

„Lietuvos Ūkininko“ kaina: metams—48 auks., pusei metų—24 auks., trims mėnesiams—12 auks. Atskiras num.—1 auk.

Adresas: Kaunas, Laisvės Aleja Nr. 60.